

streven naar macht bedreigt de maatschappij voortdurend met conflicten en met oorlogsgevaar. Doch met den druk en de gevaren van het hoog ontwikkelde kapitalisme neemt eveneens het verzet toe van de voortdurend in aantal groeiende arbeidersklasse, die door het mechanisme van het kapitalistische productieproces zelf en door het gestadige werk van de vakbeweging en de sociaal-democratische partij wordt geschoold en vereenigd. Steeds grooter wordt het aantal proletariërs, steeds scherper de tegenstelling tusschen de kapitalistische heerschers over het economisch leven en de overheerschten. Doordat de arbeidersklasse voor haar eigen bevrijding strijdt, vertegenwoordigt zij het algemeen belang van de maatschappij tegenover het kapitalistische monopolie. Een geweldig versterkte arbeidersbeweging, groot geworden door het offervaardige werk van geslachten, komt als gelijkwaardige tegenstander tegenover het kapitalisme te staan. Machtiger dan ooit wordt de wil om het kapitalistische stelsel te overwinnen en door internationale aaneensluiting van het proletariaat, door het scheppen van een internationale rechtsorde, door een werkelijken bond van rechtsgelijke volken de menschheid tegen oorlogsvernietiging te beschermen.

De arbeidersklasse kan haar doel slechts bereiken door het kapitalistisch particulier bezit van de productiemiddelen te vervangen door gemeenschapsbezit. De omvorming van de kapitalistische productie, voor en door de maatschappij, zal bewerken, dat de ontwikkeling en toeneming van de productieve krachten tot een bron van de hoogste welvaart en van alzijdige volmaaktheid wordt. Eerst dan zal de maatschappij zich van onderwerping aan blinde verdeeldheid ontwikkelen tot een samenleving, die zich in harmonische solidariteit zelf bestuurt.

De strijd van de arbeidersklasse tegen de kapitalistische uitbuiting is niet alleen een economische, maar noodzakelijkerwijze ook een politieke strijd. De arbeidersklasse kan haar economische organisaties niet ten volle ontwikkelen zonder politieke rechten. In de democratische republiek bezit zij den staatsvorm, welks handhaving en ontwikkeling voor haar bevrijdingsstrijd een onmisbare noodzakelijkheid is. Zij kan de socialisatie van de productiemiddelen niet verwezenlijken, zonder in het bezit van de politieke macht te zijn gekomen.

De proletarische bevrijdingsstrijd is een werk, waarbij de arbeiders van alle landen zijn betrokken. De Deutsche sociaal-democratische partij is zich van de internationale solidariteit van het proletariaat bewust en vastbesloten de plichten te vervullen, die daaruit voortvloeien. Duurzame welvaart der volken is thans slechts te bereiken door hun eendrachtig samenwerken.

De sociaal-democratische partij strijdt niet voor nieuwe klassenprivileges en voorrechten, maar voor de afschaffing van de klassenheerschappij en de klassen zelf, voor gelijke rechten en plichten van allen, zonder onderscheid van geslacht en afstamming. Uitgaande van deze beschouwing,

bestrijdt zij niet alleen de uitbuiting en de onderdrukking van den loonarbeider, maar iedere soort van uitbuiting en onderdrukking, onverschillig of deze zijn gericht tegen een volk, een klasse, een partij, een geslacht of een ras.

Het is de taak der sociaal-democratische partij den bevrijdingsstrijd der arbeiders te maken tot een bewusten en allen omvattenden strijd en van dien strijd het noodzakelijke doel aan te geven. In een onafgebroken worsteling en actie op politiek, economisch, sociaal en cultureel gebied streeft zij naar haar einddoel."

Om nu de tragische lotgevallen van de Duitsche sociaal-democratie na den oorlog goed te begrijpen, moet men pogen zich eerst eenig begrip te vormen van de ontzaglijke, bijna bovenmenschenlijke taak, die de partij op haar schouders nam. Een buitengewoon ondankbare taak, die zij als verantwoordelijke volkspartij niet aan anderen *kon* overlaten, die zijzelf ten uitvoer *moest* brengen, doch die haar in den loop der jaren in toenemende mate in tegenstelling bracht tot een groot deel van het Duitsche volk en die, ten slotte, dramatisch genoeg, heeft bijgedragen tot haar verval en tot de angstverwekkende opkomst en zegepraal van het nationaal-socialisme in Duitschland. Men houde, bij het beoordeelen van de na-oorlogsche buiten- en binnenlandsche politiek der Duitsche sociaal-democratie twee woorden in het geheugen: Versailles en Weimar.

Versailles. Men mag over de democratische gezindheid van Duitschland na den oorlog denken hoe men wil — de geschiedenis schijnt helaas de pessimisten in het gelijk te zullen stellen, ofschoon ook de derde Fransche republiek haar beproevingen heeft gekend en er zich van heeft hersteld —, niet valt te ontkennen, dat de meerderheid van het Duitsche volk na de nederlaag aan het front van de monarchale dictatuur haar bekomst had en het eerlijk met de democratie heeft willen probeeren. Dit geldt zonder eenigen twijfel voor de sociaal-democratie, in mindere mate ook voor de democraten en het katholieke Centrum, die met elkaar, zooals uit de achterstaande tabellen valt te zien, over verreweg de groote meerderheid in de Nationale Vergade-

ring beschikten (83.8 procent). De hoop van de democratie, ook ver buiten Duitschland, was gevestigd op den Amerikaanschen president Wilson, wiens komst naar de Parijsche vredesconferentie werd beschouwd als het begin van een nieuw tijdperk, als het sein tot broederlijke samenleving van de volken. Maar in plaats van een internationalen geest, vond Wilson in Parijs een sfeer van verbeterd nationalisme: Lloyd George, gebonden aan zijn verkiezingsbeloften van December 1918, dat de Duitschers alle oorlogskosten zouden vergoeden; Clemenceau: bezield door slechts één gedachte, n.l. Duitschland gedurende een menschenleeftijd zóó volslagen machteloos te maken, dat Frankrijk voor een herhaling van den overval nimmermeer bevreesd behoefde te zijn. In deze sfeer paste de idealist Wilson niet: van zijn veertien punten is alleen het laatste, ofschoon het allerbelangrijkste, verwezenlijkt: de oprichting van den Volkenbond.

Tot den val van de monarchie in Duitschland had in niet geringe mate bijgedragen de hoop van millioenen Duitschers, dat de overwinnaars het met een democratisch Duitschland op een accoordje zouden gooien, althans de democratische republiek schappelijker vredesvoorwaarden zouden opleggen dan de absolute monarchie. De bekendmaking der vredesvoorwaarden maakte bij het goedwillende deel der Duitsche bevolking een verpletterenden indruk; reeds toen kreeg de jonge democratie in Duitschland van Clemenceau den genadeslag.

In het vredesverdrag stond Duitschland aan Frankrijk Elzas-Lotharingen en aan België Eupen en Malmedy af. Frankrijk kreeg de kolenmijnen van het Saargebied, dat voor 15 jaar door een Volkenbondscommissie zou worden bestuurd, na afloop waarvan de bevolking bij stemming zou moeten uitmaken, of het gebied aan Frankrijk zou moeten komen dan wel zou terugkeeren tot het Rijk. In Noord- en midden-Sleeswijk zou door stemming worden uitgemaakt, of deze gebieden bij Denemarken komen of aan Duitschland

blijven (het eerste deel is Deensch geworden, het laatste bleef Duitsch). Het grootste deel van Posen en West-Pruisen werd bij Polen gevoegd; in opper-Silezië, voor zoover het het niet reeds onmiddellijk bij Polen kwam, en in sommige deelen van Oost-Pruisen zou een volksstemming beslissen over de aanhechting bij Polen of bij Duitschland. Dantzig werd een vrije stad onder bescherming van den Volkenbond. Memel en omliggend gebied werden, evenals Dantzig, van Duitschland afgenomen om ter beschikking te blijven van de geallieerde mogendheden. Duitschland verloor al zijn koloniën, die als mandaatlanden van den Volkenbond onder Frankrijk, Zuid-Afrika, Engeland, België, Japan, Australië en Nieuw Zeeland werden verdeeld. Over de schadevergoeding lieten de overwinnaars Duitschland in het onzekere, het bedrag daarvan zou later worden vastgesteld.¹⁾ Het grootste deel van de Duitsche vloot en het Duitsche oorlogsmateriaal werd uitgeleverd; de sterkte van de vloot zou voortaan ten hoogste mogen bedragen 6 groote schepen, 6 lichte kruisers, 12 torpedojagers en 12 torpedobooten; duikbooten waren verboden, benevens militaire vliegtuigen of luchtschepen; het leger zou bestaan uit 100.000 beroeps-soldaten en mocht geen zwaar geschut hebben. Van de handelsvloot moesten alle schepen boven 1600 ton, de helft van die tusschen 1000 en 1600 ton en een vierde van de visschersvloot worden uitgeleverd; vijf jaar lang zou Duitschland voor rekening van de geallieerden op zijn werven koopvaardijschepen laten bouwen tot een inhoud van 200.000 ton per jaar. Het gebied ten Westen van den Rijn met bijbehorende bruggehoofden werd gedurende 15 jaar door de geallieerden voor rekening van Duitschland bezet; wat intusschen vrijwillig werd ontruimd, zou echter terstond weer worden bezet bij niet-nakoming door Duitschland van zijn verplichtingen. En ten slotte verklaarde

¹⁾ Door de commissie van herstel in April 1921 bepaald op 132 milliard goudmark.

Duitschland in het vredesverdrag alleen schuldig te staan aan den oorlog. Het vredesverdrag draagt voor Duitschland de handteekeningen van een sociaal-democraat (Herman Müller) en een katholiek (Bell).

Ondanks de vernietigende critiek, niet alleen door het internationale socialisme, maar ook door tal van burgerlijke economen,¹⁾ is de Duitsche sociaal-democratie als sterkste regeeringspartij eerlijk aan de uitvoering van de onhoudbare verdragsbepalingen begonnen, vertrouwend op een geleidelijken terugkeer van het gezonde verstand in Europa, in het bijzonder in Engeland en Frankrijk. Hilferding geeft in het internationaal socialistisch congres te Hamburg (1923) onder luide bijvalsbetuigingen van de Fransche en Belgische socialisten een uiteenzetting van de socialistische opvatting in Duitschland over het herstel:

„Wij, Duitsche socialisten, voelen ons niet alleen als behartigers van de belangen van het verslagen Duitsche volk en van zijn proletariaat, dat onder de gevolgen van den oorlog en de vredesverdragen ontzaglijk moest lijden, maar wij voelen ons ook verantwoordelijk voor het lot van den Franschen en den Belgischen proletariër, die onder de gruwelen van den oorlog en den inval zoo verschrikkelijk heeft geleden. En daarom, omdat wij ons even verantwoordelijk voelen voor het Belgische en het Fransche proletariaat als voor het Duitsche, daarom begrepen de Fransche, Duitsche en Belgische socialisten elkaar toen wij zeiden, dat de uitvoering van de verdragsbepalingen, de schadevergoeding, noodzakelijk is, niet omdat zij door de heerschers in het vredesverdrag is vastgelegd, maar omdat het Duitsche proletariaat al zijn invloed wil aanwenden om goed te maken, wat de heerschende klasse in Duitschland in den oorlog heeft misdreven. Zoo is het herstel voor ons geen uitvloeisel van het vredesverdrag, doch de noodzake-

¹⁾ O.m. door den Engelschen econoom prof. Keynes in *De economische gevolgen van den vrede en Een herziening van het vredesverdrag*.

lijkheid van het herstel wordt door ons als een moreele verplichting van het Duitsche volk beschouwd en als de noodzakelijke voorwaarde tot het organiseeren van een duurzamen vrede."

Deze opvatting, te werken aan de organisatie van den vrede, bij te dragen tot de verzoening van Frankrijk en Duitschland, die de hoeksteen is van den vrede in Europa, heeft ten grondslag gelegen aan de buitenlandsche politiek van de Duitsche sociaal-democratie na den oorlog, die in de samenwerking tusschen Stresemann en Briand, in de verdragen van Locarno, haar bekroning vond. Helaas heeft het buitenland voor de uiterst moeilijke positie van de democratie in Duitschland niet voldoende oog gehad; Clemenceau en Poincaré hebben in Duitschland meer kwaad gesticht dan Briand en Herriot met de beste bedoelingen hebben willen goedmaken. Er is een Fransch spreekwoord, dat zegt: Parijs is een mis waard. De Duitsche socialisten hebben dit zoo opgevat, dat de Europeesche vrede het brengen van offers waard was. De schuld, dat de offers tevergeefs schijnen te zijn gebracht, treft niet hen en bewijst niets tegen de juistheid van hun buitenlandsche politiek, evenmin als een geneesheer te misprijzen valt, omdat hij het onverbiddelijk einde niet heeft weten te voorkomen.

Weimar: „het Duitsche Rijk is een republiek; de staatsmacht gaat uit van het volk", artikel 1 van de Grondwet der Duitsche republiek, tevens het eerste deel van het Heidelberger program van actie: „de democratische republiek is de beste grondslag voor den bevrijdingsstrijd der arbeidersklasse en derhalve voor de verwezenlijking van het socialisme. Daarom neemt de sociaal-democratische partij de republiek in haar bescherming en strijdt voor haar verdere ontwikkeling." Lang genoeg had de sociaal-democratie gewerkt onder de monarchie om het proletariaat op te voeden tot het besef, dat de monarchale dictatur gelijk stond en gelijk moest staan met politieke onderdrukking. Ook de democratische republiek sluit politieke onderdrukking niet

uit; onder den eerstgenoemden staatsvorm is zij een noodzakelijkheid, zonder welke het absolutisme onbestaanbaar is, onder laatstgenoemden staatsvorm is zij slechts een mogelijkheid, daar alle staatsburgers met gelijke rechten aan de vorming van den staatswil kunnen deelnemen. De democratie waarborgt den staatsburger in het algemeen het kiesrecht, de geestelijke vrijheid, het recht van vrije meeningsoffing in woord en geschrift, zij waarborgt de arbeidersklasse in het bijzonder den strijd voor de verovering van het socialisme. Ook op het altaar van de democratie heeft de Duitsche partij, in en buiten de regeering, vele offers gebracht. Als het allergrootste kwaad heeft zij na den oorlog steeds het prijsgeven van de democratie beschouwd. Dat zij in dezen strijd, dertien jaar na de revolutie, tegen de vereenigde machten der contra-revolutie niet langer opgewassen bleek, getuigt, andermaal, niet tegen de juistheid van dit onderdeel harer binnenlandsche politiek.

De verkiezingen voor de Nationale Vergadering waren voor de meerderheidssocialisten een groot succes; 11½ miljoen kiezers stemden op hun kandidaten. Met 165 mandaten verscheen de meerderheidspartij in de constituanten. De overwinning was echter niet groot genoeg voor een zuiver socialistische politiek, daar de Onafhankelijken slechts over 22 zetels beschikten. Van de 423 mandaten hadden de burgerlijke partijen er 236, de meerderheid, die weliswaar de vorming van een burgerlijk blok theoretisch mogelijk maakte, doch waarvan practisch een jaar na de revolutie niets kon komen. Theoretisch mogelijk was eveneens een socialistische minderheidsregeering, waarvoor in de kringen van de christelijke vakbeweging propaganda werd gemaakt. In dit geval hadden de socialisten den vrede alleen moeten sluiten en zij zouden bij iedere verdere wetgeving volkomen afhankelijk zijn geweest van den steun der burgerlijke partijen; een socialistische minderheidsregeering zou zeker niet langer dan enkele weken hebben geleefd. De vorming van een coalitieregeering der republikeinsche partijen was de

eenige mogelijkheid; met een regeering, die niet kon rekenen op den steun van de meerderheid van het Duitsche volk zouden de overwinnaars, naar te verwachten viel, geen definitieven vrede hebben gesloten. Scheidemann werd rijkskanselier der Duitsche republiek; de regeeringspartijen waren de sociaal-democraten, de democraten en het Centrum, een coalitie, die in den loop der jaren haar eerste benaming van „Weimarer” (of kleine) coalitie heeft behouden. Met 277 van de 379 stemmen verkoos de Nationale Vergadering op 11 Februari 1919 den sociaal-democraat Friedrich Ebert tot rijkspresident.

Met het bijeenkomen van de Nationale Vergadering was de eigenlijke revolutie in Deutschland ten einde; weliswaar poogden in Berlijn, in het Rijnland, in opper-Silezië en in Midden-Duitschland de Spartacisten door het stilleggen van de voornaamste bedrijven het werk der republiek te verlammen, doch de jonge democratie hield stand. Na de kortstondige politieke revolutie begon het langdurige en moeizame werk der sociale revolutie, de vestiging van de sociale democratie naast de politieke democratie. De uitzonderingswetgeving voor de landarbeiders werd opgeheven; de republiek gaf hun de vrijheid zich te organiseeren. De sociale verzekering werd tot een veel grooter aantal arbeiders uitgebreid; de ambtenaren werden vrije staatsburgers. Na de revolutie werd de werkloosheidsverzekering eerst per verordening, later door de wet ingevoerd; vóór de revolutie betaalden alleen de vakvereenigingen werkloozensteun; werkloozen moesten bij de armenzorg van de gemeenten terecht, terwijl voor den oorlog uitkeering van de armenzorg verlies van het kiesrecht met zich bracht. Geringe inkomens vielen na de revolutie niet meer onder de inkomstenbelasting, terwijl onder het keizerrijk de gemeenten juist van de lagere inkomens verhoudingsgewijs de grootste heffingen eischten. De revolutie legde den grondslag voor de collectieve contracten, waardoor de arbeiders bij de groote en langdurige werkloosheid werden beschermd tegen ongebrei-

delden loondruk. In twee demobilisatieverordeningen werd het beginsel van den wettelijken achturedag erkend; beide verordeningen liepen in den herfst van 1923 af en werden door de zuiver burgerlijke regeering niet verlengd, waar door deze grootste overwinning der revolutie, de wettelijke achturedag, voor Duitschland en, moet men zeggen, voor geheel Europa verloren ging.

De nederlaag van de meerderheidssocialisten bij de eerste rijksdagverkiezingen van 1920 — van 165 terug tot 102 zetels, de onafhankelijke socialisten omhoog van 22 tot 84 zetels — maakte een einde aan de periode van onafgebroken deelneming der socialisten aan de regeering. Daar ook de twee andere regeeringspartijen sterk achteruit liepen — het Centrum van 91 op 64 en de democraten van 75 op 39 —, werd het ministerie-Scheidemann opgevolgd door het minderheidskabinet Fehrenbach, bestaande uit Centrum, democraten en conservatief-liberale Deutsche Volkspartij, in verband met de buitenlandsche politiek aangewezen op den steun der sociaal-democratie. Onder den druk van het Londensche ultimatum van Mei 1921 trad dit kabinet af, opgevolgd door de regeering-Wirth; de sociaal-democratie was opnieuw in de regeering vertegenwoordigd — met het Centrum en de democraten — om het buitenland de onuitvoerbaarheid der herstelverplichtingen te bewijzen. Erzberger en Rathenau vielen in 1921 en 1922 als slachtoffers van deze politiek. Tot aan den herfst van 1922 bleef het kabinet-Wirth, dat tot parool had uitgegeven „de vijand staat rechts!” in functie. De kleine coalitie bezweek andermaal onder den stormloop der reactionaire partijen en de bedreigingen van het buitenland, die weldra uitliepen op de bezetting van het Roergebied. Fel werd in die dagen in de partij gedebatteerd over de al of niet wenschelijkheid der z.g. groote coalitie (uitbreiding der kleine coalitie van sociaal-democraten, democraten en katholieken tot de conservatief-liberale Deutsche Volkspartij). Aanvankelijk mislukten de onderhandelingen, waar door het kabinet-Wirth plaats maakte voor een rechtsch

bewind onder rijkskanselier Cuno. Op 11 Januari 1923 trokken de Fransch-Belgische troepen het Roergebied binnen. De bezetting geschiedde in hoofdzaak, omdat Duitschland in het jaar 1922 in plaats van de overeengekomen hoeveelheid van 13.864.100 ton herstelsteenkol slechts 11.710.365 ton, dus 2.1 miljoen ton te weinig, had geleverd. Frankrijk weigerde een Duitsch aanbod om het tekort door levering van Engelsche steenkool of door betaling in geld te dekken; algemeen had men in Duitschland de vaste overtuiging, dat achter de bezetting geen economische, maar politieke bedoelingen van Frankrijk schuil gingen, waartegen een algemeen verzet niet slechts wenschelijk, maar zelfs gebiedend was. De geheele bevolking van het bezette gebied beantwoordde de bezetting met lijdelijk verzet, daarbij gesteund door de rijksregeering in Berlijn, die voor den duur der bezetting kon rekenen op welwillenden steun van de sociaal-democratie.

Door geheel Duitschland ging een golf van vaderlands-liefde, om niet te zeggen nationalisme, waaraan ook de arbeidersbeweging, de sociaal-democratie en het moderne vakverbond, niet ontkwam. Dit valt te begrijpen, ofschoon men er zich thans, tien jaar later, over moet verwonderen, dat de leiders van de Duitsche partij, die toch zulk een harde les hadden gehad in de oorlogsjaren, niet veel meer oog hebben gehad voor de groote gevaren van deze arbeidsgemeenschap met de regeering en de werkgevers. Men vraagt zich bij deze en ook bij andere gebeurtenissen, die nog ter sprake zullen komen, wel eens af, of de Duitsche sociaal-democratie, ondanks haar radicaal verleden, nog wel revolutionair temperament heeft en of zij niet telkens, bij spannende momenten, het psychologisch oogenblik liet voorbijgaan. Terwijl de Duitsche kapitalisten zich door de inflatie, die op de Roerbezetting volgde, ongehoord verrijkten, verbloedde het industrieproletariaat aan het front van het lijdelijk verzet en verviel, met den middenstand, tot een ongekend pauperisme. En daar bleef het niet bij. In verschillende deelen van Duitschland, in het Oosten en het Noor-

den (Mecklenburg en Pommeren), ontstonden aartsreactionaire en fel-nationalistische vereenigingen, die in het openbaar en in het geniep hun wapens richtten op het hart van de Deutsche republiek. Speciaal in Beieren concentreerde zich om Hitler een „vaderlandsche” beweging, die bij meer dan een gelegenheid de eenheid van het Rijk in gevaar bracht. De Beiersche regeering stoorde zich niet aan de slappe afweermaatregelen van de rijksregeering, liet de veld-oefeningen van de gewapende Hitler-troepen ongemoeid, doch maakte van het afkondigen van den staat van beleg in Beieren gebruik om tegen de partijen van links, sociaal-democraten en communisten, zoo scherp mogelijk op te treden. Een der grootste vijanden van de republiek, Von Kahr, kreeg als generaal-staatscommissaris in Beieren alle bevoegdheden van een dictator. Per verordening werden in Beieren uitsluitingen en stakingen verboden, op „dadens van sabotage”, d.w.z. op pogingen om openbare of particuliere bedrijven stil te leggen, werden zware straffen gesteld. Een arbeidersweer van de vakbeweging in Beieren, die als afweertroep voor het beschermen van vakvereenigingsgebouwen tegen Hitler-benden uitstekend werk had gedaan, werd terstond ontbonden. De rijksregeering kondigde van haar kant over geheel Duitschland den staat van beleg af en benoemde generaal Von Lossow, tot dat oogenblik commandant van de Beiersche rijksweer, tot militairen commandant over Beieren. Genoemde generaal liep echter terstond naar de Hitler-beweging over, zegde alle gehoorzaamheid aan den rijksweermanister op en beëdigde de in Beieren in garnizoen liggende rijksweertroepen voor Beieren zelf.

De rijksregeering beperkte zich tegenover Beieren tot protesten en vermaningen. Des te ergerlijker was het, dat zij meedoogenloos een einde maakte aan het roode bewind in Saksen en Thüringen. In beide landen bestond, na een reeks van regeeringscrisissen, een regeeringscoalitie tusschen sociaal-democraten en communisten. Al is het waar, dat de communisten in deze landen niets hebben gedaan om

het voorloopig tot stand gekomen eenheidsfront te bevestigen, veeleer geen poging hebben nagelaten om deze arbeiders-gemeenschap door wilde stakingen te ondermijnen, hun ongewapende actie bedreigde in veel mindere mate het bestaan der republiek dan die der door de grootindustrie zwaar bewapende en goed betaalde Beiersche nationalistes. Ofschoon de socialistische ministers in Saksen zich, na bloedige botsingen tusschen arbeiders en rijksweertroepen, bereid verklaarden de coalitie met de communisten te verbreken, verlangde de rijksregeering per ultimatum het aftreden der geheele Saksische regeering, benoemde, toen aan dezen eisch geen gevolg werd gegeven, den gewezen rijksminister van justitie dr. Heinze tot rijkscommissaris voor Saksen en liet door hem de Saksische regeering afzetten en met geweld alle ministers van hun posten verwijderen. In het roode Thüringen gebeurde hetzelfde; na den staatsgreep van de Berlijnsche regeering werden hier bovendien nog alle republikeinsche ambtenaren uit den staatsdienst ontslagen.

De positie van de regeering-Cuno was volkomen ondermijnd; zij viel door een sociaal-democratische motie van wantrouwen en werd, in den herfst van 1923, opgevolgd door het kabinet-Stresemann, een ministerie op een zoo breed mogelijken grondslag, waarin ook sociaal-democraten zitting hadden. In dit kabinet van de groote coalitie drong de Volkspartij hoe langer hoe meer naar rechts, hetgeen na korten tijd uitliep op een conflict met de sociaal-democratie, die in verband met het slappe regeeringsoptreden tegen het contra-revolutionaire Beieren haar ministers uit het kabinet terugtrok. Een nieuw kabinet-Stresemann (winter 1923), bestaande uit burgerlijke ministers, stond daarop voor de taak het Roerconflict te liquideeren, de volkomen ontredde financiën te saneeren en een nieuwe herstelregeling (Dawesplan van 1 September 1924) met het buitenland voor te bereiden; voor zijn buitenlandsche politiek kon het rekenen op den steun van de sociaal-democratische partij.

Dat de socialistische partij na zulk een felle bewogenheid in de binnen- en buitenlandsche politiek geen goede verkiezingen kon maken, spreekt vanzelf. De tweede rijksdagverkiezingen, die van Mei 1924, vertoonde sterke verschuivingen in de beide proletarische partijen ten nadeele van de socialisten; zij liepen van 186 tot 100 zetels terug, terwijl de communisten stegen van 4 tot 62 mandaten. Voor de eerste maal namen de nationaal-socialisten aan de verkiezingen deel en deden met 32 zetels hun intrede in den Duitschen Rijksdag. De verschuiving naar rechts bleek uit een sterk zetelverlies van de democraten en de Volkspartij (Stresemann) ten voordeele van de Duitsch-nationalen (Hugenberg). Daar het onmogelijk was in den nieuwen rijksdag tot een werkmeerderheid te komen, werd het parlement ontbonden. De nieuwe verkiezingen in December 1924 versterkten andermaal de positie der Duitsch-nationalen ten nadeele van de Volkspartij en de nationaal-socialisten; ter linkerzijde heroverde de socialistische partij een aantal zetels op het communisme; de stand van 165 mandaten in de Nationale Vergadering is echter bij geen der volgende rijksdagverkiezingen meer behaald. Hoeveel terrein de de contra-revolutie sedert 1918 op de proletarische partijen had veroverd, bleek duidelijk bij de presidentsverkiezingen in het voorjaar van 1925, noodig geworden door het overlijden van Ebert. De uitslag der presidentsverkiezingen vertoonde het volgende beeld.

	1e stemming		2e stemming	
	aantal	%	aantal	%
Braun	7.802.000	29	—	—
Held	1.007.000	3.7	—	—
Hellpach	1.568.000	5.8	—	—
Hindenburg	—	—	14.656.000	48.3
Jarres	10.417.000	38.8	—	—
Ludendorff	286.000	1.1	—	—
Marx	3.888.000	14.5	13.752.000	45.3
Thälmann	1.872.000	7	1.931.000	6.4
Overigen	26.000	0.1	13.000	—
	26.866.000	100	30.352.000	100

Bij de tweede stemming trok de socialistische candidaat Braun zich terug voor den katholieken candidaat Marx, die de verzamelcandidaat van alle republikeinsche candidaten werd. De communisten weigerden aan het republikeinsche blok hun steun en handhaafden Thälmann ook bij de herstemming, hetgeen de overwinning van Hindenburg mogelijk maakte.

De nieuwe richting in Deutschland bleek bij de vorming van het kabinet-Luther in Januari 1925, waarin voor de eerste maal de Duitsch-nationalen waren opgenomen; sociaal-democraten en democraten waren in de oppositie. Luther en Stresemann zetten hun handteekeningen onder de verdragen van Locarno, die de opneming van Deutschland in den Volkenbond mogelijk maakten. Op het critieke moment, toen de Locarno-verdragen door den Rijksdag moesten worden bekrachtigd, schrikten de Duitsch-nationalen echter voor de verantwoordelijkheid terug en namen hun ministers uit de regeering; het rompkabinet-Luther bleef aan het bewind, in de buitenlandsche politiek aangezien op den steun van de sociaal-democraten. Pogingen werden gedaan om onder leiding van den katholiek Marx tot de vorming der groote coalitie te komen, doch de onderhandelingen mislukten door de houding van de Volkspartij, die elk compromis met de sociaal-democratie en de vakbeweging over den arbeidstijd weigerde.¹⁾

¹⁾ „De steen des aanstoets voor de groote coalitie is het vraagstuk van den arbeidstijd, waarover nimmer overeenstemming mogelijk zal zijn tusschen de Volkspartij en de sociaal-democratie. Even onmogelijk is met haar een overeenstemming over de rijksweer. Zou de groote coalitie werkelijk tot stand komen, dan zou dit een combinatie zijn van enkele weken, geen duurzame regeering. Men moet daarom naar den anderen kant gaan en hopen, dat de Duitsch-nationalen zich tot practischer werk zullen leenen. De sociaal-democratie moet den strijd tegen de kapitalistische wereldbeschouwing opgeven, voor men met haar in zee kan gaan. Zij moet leeren inzien, dat de beste sociale politiek de bloei van het economisch leven is.” Rede van den leider der Volkspartij dr. Scholz, begin December in Oost Pruisen.

Tot de verkiezingen van 1928 bleef de partij in de oppositie; een krachtige propaganda en agitatie zouden de verkiezingsoverwinning van Mei 1928 voorbereiden. Een der krachtigste middelen daartoe is geweest de volksstemming over de onteigening der voormalige vorstenhuizen. Toen duidelijk was, dat in den rijksdag geen meerderheid was te vinden voor een regeling, die het rechtsgevoel van het volk bevredigde, besloot de partijraad op 19 Januari 1926 tot het aanvragen van een volksstemming. Om de partij voor te zijn, dienden de communisten een dag te voren een eigen verzoek tot het houden van een referendum in. Verdeeldheid onder de arbeiders zou voor het resultaat der stemming noodlottig zijn geworden, zoodat het partijbestuur een uitnoodiging richtte tot de besturen van het vakverbond en van de communistische partij om zich zoo mogelijk te vereenigen op een gemeenschappelijk voorstel. De communisten trokken daarop hun voorstel in met de volgende verklaring: „In verband met het feit, dat de K.P.D. en de Kuczynski-commissie voor het houden van een referendum tot onteigening der vorstenhuizen zonder schadevergoeding zich met de sociaal-democratische partij hebben vereenigd voor een nieuw referendum, stellen wij voor om na toelating van het gemeenschappelijk ingediende verzoek tot het houden eener volksstemming af te zien van een eigen voorstel.” Afgesproken werd, dat de kosten der stemming gemeenschappelijk door beide partijen zouden worden gedragen; de communistische commissie Kuczynski liet echter weten, dat het slechts over 3000 mark kon beschikken, waarop de socialistische partij besloot de verdere actie geheel zelfstandig te voeren. De communisten verklaarden zich hiermee accoord; zij stelden voor ook hierover een bepaalde formuleering te publiceeren, die aldus luidde: „de betrokken organisaties zullen de actie ieder voor zich zelfstandig voeren; zij zijn er zich echter volkomen van bewust, dat de arbeidersklasse alle krachten moet inspannen om het gemeenschappelijk doel te bereiken; voor ieder komt het er thans op aan de beste krachten te geven

voor de overwinning." Wat de communisten verstonden onder „de beste krachten”, moge blijken uit een citaat uit een hunner vlugschriften, hetwelk bewijst, hoe noodzakelijk het was, dat de socialistische partij zich zoo snel mogelijk losmaakte van deze listige eenheidsfrontmanoeuvre: „De groote coalitie, die met hulp van de sociaal-democraten, de door honger en ellende tot wanhoop gedreven massa door uitzonderingstoestand en blauwe boonen moest neerknallen, die aan de vorsten milliarden zou geven en die het kapitalisme de verscherpte uitbuiting mogelijk zou maken, is door het vastbesloten optreden van de sociaal-democratische arbeiders tegen hun leiders mislukt”. Leerrijke citaten in de geschiedenis van het eenheidsfront!

De tekst van het voorstel over de onteigening der voormalige vorstenhuizen, dat aan de kiezers werd voorgelegd, luidde als volgt: „Op grond van artikel 153 van de rijksgrondwet wordt bepaald: Artikel 1. Het geheele vermogen van de vorsten, die tot aan de staatsomwenteling van het jaar 1918 in een der Duitsche landen hebben geregeerd, benevens het geheele vermogen van de vorstenhuizen, hun families en familieleden, worden ten bate van de gemeenschap zonder schadevergoeding onteigend. De onteigende vermogens worden eigendom van het land, waarin het betrokken vorstenhuis tot zijn afzetting of afdanking heeft geregeerd. Artikel 2. Het onteigende vermogen komt ten goede aan a. de werkloozen; b. de oorlogsinvalieden en de nagelaten betrekkingen van hen, die in den oorlog zijn gevallen; c. de kleine rentetrekken; d. de behoeftige slachtoffers van de inflatie; e. de landarbeiders, kleine pachters en kleine boeren door het verstrekken van land op het onteigende grondbezit. De kasteelen, woonhuizen en overige gebouwen worden ingericht voor instellingen van openbaar nut, cultuur en onderwijs, speciaal voor herstellingsoorden en tehuizen van oorlogsinvalieden, weduwen en weezen uit den oorlog, kleine rentetrekken, voor kindertehuizen en voor onderwijsinstellingen. Artikel 3. Alle beschikkingen,

met inbegrip van die over hypothecaire lasten, welke in verband met de onteigende vermogens of bestanddeelen daarvan na 1 November 1918 zijn genomen, vervallen. Artikel 4. De uitvoerende bepalingen van deze wet worden vastgelegd in een wet, die binnen drie maanden na officieele vaststelling van het resultaat der stemming moet worden afgekondigd."

De socialistische partij ontwikkelde voor de eerste stemming, het „Volksbegehren", een zeer krachtige activiteit: zij organiseerde in het geheele land 12.846 vergaderingen; het aantal vlugschriften en brochures bedroeg 35 miljoen. Het resultaat was uitstekend; 12½ miljoen kiezers teekenden de aanvraag voor de definitieve stemming, twee miljoen stemmen meer, dan sociaal-democraten, onafhankelijke socialisten en communisten bij de rijksdagverkiezingen van 7 December 1924 samen hadden behaald. Het scheen niet onmogelijk bij de tweede stemming, bij het „Volksentscheid", de voorgeschreven 20 miljoen stemmen te halen. Maar ook de tegenstanders zaten niet stil. Een zekere Von Loebell, voorzitter van den rijksburgerraad, deed een dringend beroep op rijkspresident Von Hindenburg om het wetsontwerp, indien het werd aangenomen, niet door zijn handteekening te bekrachtigen. Weliswaar liet Hindenburg zich hiertoe niet verleiden, doch hij antwoordde genoemden Loebell in een brief, die vanzelfsprekend terstond werd gepubliceerd, dat hij zijn leven in dienst der koningen van Pruisen had doorgebracht en dat hij het socialistisch referendum beschouwde als een groot onrecht, als ondankbaarheid en als een gemis aan traditie; het referendum was „een vergrijp tegen het gevoel van den rechtsstaat", het was „in strijd met den grondslag van moraal en recht". Het optreden van Hindenburg, die in het na-oorlogsche Duitschland nog altijd over een zeer groote populariteit beschikt, miste zijn uitwerking niet; het referendum mislukte. Toch was de uitslag der stemming voor de partij een buitengewoon succes; 14½ miljoen kiezers, twee miljoen meer dan bij het

„Volksbegehren”, volgden bij het „Volksentscheid” haar parool. De beteekenis van dezen uitslag is des te grooter, wanneer men bedenkt, dat deze beide stemmingen niet geheim waren. De burgerlijke partijen hadden voor de tweede stemming het parool van onthouding gegeven; wie dus ter stembus trok, kon worden beschouwd als een voorstander van het socialistische voorstel; honderdduizenden kiezers op het platteland zijn uit angst voor wraak thuisgebleven. De uitslag der stemming bewees, wat een vastberaden optreden van partij en vakbeweging vermocht; zonder zich ook maar in eenig opzicht aan de communistische partij te binden, was de socialistische partij in deze actie verzekerd van den steun der communistische arbeiders. Het eenheidsfront kreeg een van zijn beste kansen.

De sociaal-democratie, die sedert November 1923 niet meer in de regeering was vertegenwoordigd, ging met hoopvolle verwachtingen den verkiezingsstrijd van Mei 1928 tegemoet. De uitslag was voor de partij een groote overwinning, voor alle burgerlijke partijen, ook voor het katholieke Centrum — welks leider Marx, de rijkskanselier van het burgerblok, kort voor de verkiezingen had verklaard, dat het Centrum geen republikeinsche, doch een grondwettelijke partij was — een nog grootere nederlaag, hetgeen de volgende cijfers toonen:

	7/12/24	20/5/28	— of +
Duitsch-Nationalen ..	6.708.851	4.707.121	— 2.001.730
Duitsche Volkspartij ..	3.051.332	2.678.207	— 373.125
Democraten	1.921.271	1.504.148	— 417.123
Centrum en Katholieke Beiersche Volkspartij	5.256.067	4.656.445	— 599.622
	16.937.521	13.545.921	— 3.391.600
Sociaal-democraten	7.886.221	9.151.059	+ 1.264.798
Communistische partij	2.711.829	3.263.354	+ 551.525
	10.598.050	12.414.413	+ 1.816.323

In het congres van Kiel (Mei 1927) was over de deelneming aan de regeering uitvoerig gedebatteerd; het congres had zich vereenigd met deze uitspraak, dat deelneming van de sociaal-democratie aan de regeering alleen hiervan afhankelijk was, of de sterkte van de sociaal-democratie in het volk en in den Rijksdag den waarborg gaf, dat door deelneming aan de regeering bepaalde eischen in het belang der arbeidersbeweging waren te bereiken of reactionaire gevaren konden worden afgeweerd. Het congres van Keulen (Juni 1928) achtte de voorwaarden in de resolutie van Kiel door den verkiezingsuitslag vervuld. De regeering Marx trad af. Herman Müller werd rijkskanselier. Met hem traden als socialistische ministers in het kabinet der groote coalitie: Severing, binnenlandsche zaken, Hilferding, financiën en Wissell, arbeid. De leiding van de buitenlandsche politiek bleef in handen van Stresemann.

Nauwelijks was de regeering gevormd, of een zeer ernstig conflict brak uit over den berucht geworden pantserkruiser A. Indien men de gebeurtenissen, die zich rondom dit schip hebben afgespeeld nog eens nagaat, moet het onbegrijpelijk worden genoemd, dat de partij bij dit conflict een zoo smadelijke nederlaag leed.

De critiek van de partij op de rijksweeer was de laatste jaren een zeer scherpe geweest. Men leest o.m. in het jaarboek over 1927 van de Duitsche partij het volgende: ¹⁾

„De uitgaven voor de rijksweeer zijn in 1927 voor leger en marine in totaal tot 700 millioen mark gestegen. Het leger kostte: loopende uitgaven 433.7 millioen (vorig jaar 427.5), uitgaven voor één keer 43 millioen (46.6); buitengewone uitgaven 3 millioen (807.000 mark). De rijksmarine kostte resp. 136.6 (126.8), 25.6 (42.7) en 58.4 (28.5) millioen. De sociaal-democratische fractie had op de begrooting een zeer scherpe critiek en verlangde ver gaande bezuinigingen ter hoogte van

¹⁾ *Jahrbuch der deutschen Sozialdemokratie für das Jahr 1927.* Herausgegeben vom Vorstand der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Berlin S. W. 68. Lindenstrasse 3.

in totaal 93 miljoen mark. Hoe gerechtvaardigd deze sociaal-democratische eischen tot schrapping waren, moge blijken uit een vergelijking met de Britsche legeruitgaven. Tegenover de beweringen van den rijksweermanister Gieseler is de Engelsche legerbegroting een der beste voorbeelden om te toonen, hoe de eischen van de rijksweeer overdreven zijn. Het Britsche leger is evenals het Duitsche een beroepsleger, echter anderhalf maal zoo groot (150.000 man), heeft een veel grooter officierencorps en is georganiseerd als een raam voor 500.000 man. Het beschikt over een zesmaal zoo groote artillerie, heeft de zwaarste kalibers, tanks, gaswapens enz. Het heeft echter voor het instandhouden van zijn wapenen en munitiepark 30 miljoen mark minder dan de rijksweeer noodig. Procentsgewijs berekend blijkt, dat de Duitsche rijksweeer voor wapens, munitie, uitrusting enz. precies dubbel zooveel uitgeeft als het Engelsche leger. Voor bewapening en uitrusting heeft het Engelsche leger 104 miljoen rijksmark, de Duitsche rijksweeer voor hetzelfde doel 136 miljoen mark noodig. Volgens de meening van de sociaal-democratie is alleen op den post wapens en munitie een besparing van ten minste 35 miljoen mark mogelijk."

De stijging der militaire uitgaven hield ook voor 1928 aan; de begroting voor het leger bedroeg 493.6 miljoen (86 miljoen meer), die voor de marine 212 miljoen (220.6 miljoen in 1927, een stijging van de uitgaven voor één keer van 25.6 tot 75.3 miljoen). In de begroting voor 1928 was opgenomen de eerste termijn (9.2 miljoen) voor den bouw van een nieuwen pantserkruiser (A), die het Rijk 64.4 miljoen zou kosten. In hetzelfde jaarboek der Duitsche partij (1927) worden alle argumenten der burgerlijke partijen voor den bouw van het schip weerlegd; de partij gaf er zich rekenschap van, dat op dit schip andere pantserschepen zouden volgen „en het is niet te veel gezegd wanneer men beweert, dat op deze wijze tot 1932 alleen voor scheepsbouw een half milliard mark meer nodig zullen zijn", afgezien nog van de zeer hooge onderhoudskosten. „Iedereen vraagt zich af, of

nam, samen met het bestuur van de Rijksdagfractie, het volgende besluit: „Het bestuur van de sociaal-democratische partij en het bestuur van de sociaal-democratische rijksdagfractie betreuren levendig, dat de sociaal-democratische ministers geen mogelijkheid hebben gevonden om in de vergadering van den ministerraad door een stemming duidelijk tot uitdrukking te brengen, dat zij — in overeenstemming met de geheele partij — besliste tegenstanders van den bouw van pantserkruisers zijn, zich veeleer op formeel-rechtelijke argumenten hebben beroepen.”

In de Rijksdagzitting van November diende de socialistische fractie het volgende voorstel in: „De Rijksdag besluit den bouw van pantserkruiser A te staken.” Dat dit voorstel zou worden verworpen, stond bij voorbaat vast. Hadden de vier ministers van het eerste begin af op hun stuk gestaan en zouden zij de definitieve beslissing over den kruiserbouw bij den nieuwen Rijksdag ter sprake hebben gebracht, dan zouden de burgerlijke partijen, die over denzelfden kruiser pas een verkiezingsnederlaag achter den rug hadden, ongetwijfeld eieren voor hun geld hebben gekozen; een nieuwe verkiezing zou de socialistische partij zonder eenigen twijfel een nog veel grooteren aanhang onder het volk hebben gegeven. Thans, echter, was het te laat; de sleutelpositie van de partij was gebroken. In de partij maakte bovendien een pijnlijken indruk de mededeeling, dat de minister van rijksweeer reeds bestellingen voor den kruiser had gedaan voor een bedrag van 32 miljoen mark en dat van den eersten termijn (9.2 miljoen mark) reeds 6 miljoen waren uitgegeven. Als razenden vielen de burgerlijke partijen op de socialistische partij aan; de rijksminister van de rijksweeer dreigde met ontslag bij aanneming van het socialistisch voorstel; ook Hindenburg zelf dreigde heen te gaan, indien Müller als rijkskanselier zijn stem aan het voorstel van zijn fractie zou geven. Het eenige, wat de fractie nog kon doen was te midden van dit kabaal haar eenheid te bewaren. Het socialistisch voorstel werd met 255 tegen 203 stemmen ver-

worpen; voor stemden slechts de communisten en de socialistische democraten (ook de vier ministers; slechts twee socialistische afgevaardigden ontbraken, een wegens ziekte, de ander wegens dringende ambtsbezigheden als politiekorrespondent in Dortmund).

De successen van het kabinet-Müller liggen, evenals die voor de tweede Arbeidersregeering in Engeland, geheel uitsluitend op het gebied van de buitenlandse politiek. De vreedzame afwikkeling van de Roerbezetting, de Dawes-overeenkomst, die aan het vraagstuk van de Duitse schadeloosvergoeding een voorloopige regeling gaf, de ondertekening van het Young-plan in Januari 1930 te 's-Gravenhage, het de betalingen der Dawes-overeenkomst aanzienlijk verlaagde en de daarop volgende ontruiming van het Rijnland, het zijn alle gebeurtenissen in de Europeesche politiek, die zonder den steun van de Duitse sociaal-democratie niet mogelijk zouden zijn geweest.

Het kabinet-Müller deelde hetzelfde lot der tweede Engelsche Arbeidersregeering; de groote coalitie viel uiteen over de werklozenverzekering. De ministers waren gebonden door een uitspraak van het congres van Maagdenburg in 1929, dat aan de voortzetting van de coalitie-politiek de voorwaarde had verbonden, dat de partij geen concessies zou doen op het stuk van de werklozenverzekering. Het aftreden van Hilferding als minister van financiën, die bij zijn pogingen om de begrootingstekorten te dekken — o.m. door een belastingvrije leening — hoe langer hoe meer in den greep der banken raakte, was de voorbode van het uiteenvallen der coalitie. Het conflict brak openlijk uit toen de partij weigerde in te gaan op een eisch der conservatief-liberale Volkspartij tot het verlagen van de uitkeeringen aan de werklozen. Toen geen enkel compromis mogelijk bleef nam de regeering-Müller in Maart 1930 haar ontslag.

Alvorens over te gaan tot het weergeven van de jongste gebeurtenissen, die hebben geleid tot het verdwijnen van iedere socialistische uiting uit het openbare leven van

nam, samen met het bestuur van de Rijksdagfractie, het volgende besluit: „Het bestuur van de sociaal-democratische partij en het bestuur van de sociaal-democratische rijksdagfractie betreuren levendig, dat de sociaal-democratische ministers geen mogelijkheid hebben gevonden om in de vergadering van den ministerraad door een stemming duidelijk tot uitdrukking te brengen, dat zij — in overeenstemming met de geheele partij — besliste tegenstanders van den bouw van pantserkruisers zijn, zich veeleer op formeel-rechtelijke argumenten hebben beroepen.”

In de Rijksdagzitting van November diende de socialistische fractie het volgende voorstel in: „De Rijksdag besluit den bouw van pantserkruiser A te staken.” Dat dit voorstel zou worden verworpen, stond bij voorbaat vast. Hadden de vier ministers van het eerste begin af op hun stuk gestaan en zouden zij de definitieve beslissing over den kruiserbouw bij den nieuwen Rijksdag ter sprake hebben gebracht, dan zouden de burgerlijke partijen, die over denzelfden kruiser pas een verkiezingsnederlaag achter den rug hadden, ongetwijfeld eieren voor hun geld hebben gekozen; een nieuwe verkiezing zou de socialistische partij zonder eenigen twijfel een nog veel grooteren aanhang onder het volk hebben gegeven. Thans, echter, was het te laat; de sleutelpositie van de partij was gebroken. In de partij maakte bovendien een pijnlijken indruk de mededeeling, dat de minister van rijksweeer reeds bestellingen voor den kruiser had gedaan voor een bedrag van 32 miljoen mark en dat van den eersten termijn (9.2 miljoen mark) reeds 6 miljoen waren uitgegeven. Als razenden vielen de burgerlijke partijen op de socialistische partij aan; de rijksminister van de rijksweeer dreigde met ontslag bij aanneming van het socialistisch voorstel; ook Hindenburg zelf dreigde heen te gaan, indien Müller als rijkskanselier zijn stem aan het voorstel van zijn fractie zou geven. Het eenige, wat de fractie nog kon doen was te midden van dit kabaal haar eenheid te bewaren. Het socialistisch voorstel werd met 255 tegen 203 stemmen ver-

worpen; voor stemden slechts de communisten en de sociaal-democraten (ook de vier ministers; slechts twee socialistische afgevaardigden ontbraken, een wegens ziekte, de ander wegens dringende ambtsbezigheden als politiepresident in Dortmund).

De successen van het kabinet-Müller liggen, evenals dit voor de tweede Arbeidersregeering in Engeland geldt, uitsluitend op het gebied van de buitenlandsche politiek. De vreedzame afwikkeling van de Roerbezetting, de Dawes-overeenkomst, die aan het vraagstuk van de Duitsche schadevergoeding een voorloopige regeling gaf, de onderteekening van het Young-plan in Januari 1930 te 's-Gravenhage, dat de betalingen der Dawes-overeenkomst aanzienlijk verlaagde en de daarop volgende ontruiming van het Rijnland, het zijn alle gebeurtenissen in de Europeesche politiek, die zonder den steun van de Duitsche sociaal-democratie niet mogelijk zouden zijn geweest.

Het kabinet-Müller deelde hetzelfde lot der tweede Engelsche Arbeidersregeering; de groote coalitie viel uiteen over de werklozenverzekering. De ministers waren gebonden door een uitspraak van het congres van Maagdenburg in 1929, dat aan de voortzetting van de coalitie-politiek de voorwaarde had verbonden, dat de partij geen concessies zou doen op het stuk van de werklozenverzekering. Het aftreden van Hilferding als minister van financiën, die bij zijn pogingen om de begrootingstekorten te dekken — o.m. door een belastingvrije leening — hoe langer hoe meer in den greep der banken raakte, was de voorbode van het uiteenvallen der coalitie. Het conflict brak openlijk uit, toen de partij weigerde in te gaan op een eisch der conservatief-liberale Volkspartij tot het verlagen van de uitkeeringen aan de werklozen. Toen geen enkel compromis mogelijk bleek, nam de regeering-Müller in Maart 1930 haar ontslag.

Alvorens over te gaan tot het weergeven van de jongste gebeurtenissen, die hebben geleid tot het verdwijnen van iedere socialistische uiting uit het openbare leven van

Duitschland, willen wij nog een korte opsomming geven van de feiten, die aanleiding gaven tot de splitsing der partij en de afscheiding der z.g. Socialistische Arbeiderspartij (S.A.P.)

Het gebeurde met pantserkruiser A is den lezer uit de voorgaande bladzijden bekend. Met de verwerping van het socialistische voorstel in den Rijksdag, om den pantserbouw te staken, stelde de oppositie in de partij, die zich hoofdzakelijk om Paul Levi schaarde, zich echter niet tevreden. In het congres van Maagdenburg (1929) stelde zij den strijd tegen het militarisme, den oorlog en het oorlogsgevaar op nieuw aan de orde; haar opvattingen kunnen worden samengevat in de woorden: Geen man en geen cent. Het congres werd door de minderheid een weerprogram voorgelegd, waarvan het principieele deel aldus luidt:

1. De sociaal-democratische partij van Duitschland wil den burgerlijken staat de middelen tot het voeren van oorlog ontnemen. Dit valt niet alleen te bereiken door de zoogenaamde ontwapening, dat wil zeggen door de opheffing van de troepen-corpsen, wapens en de technische middelen, die onmiddellijk dienen voor het voeren van oorlog. Daartoe is veeleer noodig de voortdurende en volstreckte contrôle van alle productiemiddelen van het land, die voor oorlogsdoeleinden geschikt zijn, door de organisatie van het proletariaat.

2. In het kapitalisme draagt iedere oorlog steeds het karakter van het heerschende kapitalisme. Derhalve verzet de sociaal-democratie zich tegen iederen oorlog, ook al is deze oorlog aanvankelijk een verdedigingsoorlog of een oorlog ter bescherming van de neutraliteit. De sociaal-democratie weigert derhalve in den kapitalistischen staat de middelen voor de weermacht en strijdt voor de opheffing dezer weermacht.

Dit moet de sociaal-democratie ook doen om redenen van binnenlandsche politiek, omdat de heerschende klasse de weermacht bij alle conflicten tusschen proletariaat en bourgeoisie gebruikt tot onderwerping der arbeidersklasse.

3. In overeenstemming met het besluit van de Socialistische Arbeiders Internationale te Brussel is de sociaal-demo-

cratische partij van Deutschland vastbesloten om den krachtigsten massadruk, zelfs in zijn revolutionairen vorm, toe te passen tegen iedere Deutsche regeering, die bij een internationaal conflict tot oorlog overgaat en weigert zich aan arbitrage te onderwerpen. Wanneer in het kapitalisme ondanks het besliste verzet der sociaal-democratie een oorlog niet wordt verhinderd, moet de sociaal-democratie al haar krachten wijden aan de onmiddellijke beëindiging van den oorlog en er met alle krachten en met alle middelen op uit zijn om de door den oorlog uitgelokte economische en politieke crisis te gebruiken tot bespoediging van den val der kapitalistische klassenheerschappij.

4. De sociaal-democratische partij van Deutschland stelt voortdurend de klassentegenstelling in de kapitalistische maatschappij op den voorgrond van den politieken strijd. Zij is er zich van bewust, dat aan de bourgeoisie de weermiddelen moeten worden ontnomen, die zij in de binnen- en buitenlandschen politiek alleen voor haar klassebelangen gebruikt en dat het tegelijkertijd noodzakelijk is die proletarische machtsmiddelen te vormen, die de komende socialistische maatschappij voor haar verdediging behoeft.¹⁾

Tegenover dit program der minderheid diende de meerderheid haar eigen program in. Het verzekert in de eerste afdeeling, dat de sociaal-democratie met alle middelen, ook met revolutionaire, zal optreden tegen iedere regeering die weigert zich aan arbitrage te onderwerpen. Het oude parool van de algemeene staking en het moderne parool van de dienstweigering zijn hier dus tot een precieze, ofschoon voorwaardelijke formule vereenigd; de woorden „revolutionaire middelen” zijn niet zonder „levendige debatten” in het meerderheidsprogram opgenomen.²⁾ In de tweede afdeeling is de meerderheid het met Paul Levi, Ströbel en andere critici eens, dat ontwapening als doeltreffend middel van vredes-

¹⁾ *Sozialdemokratie und Wehrproblem*. Vorschläge für Programmformulierungen zu dem Wehrproblem. Herausgegeben vom „Klassenkampf”.

²⁾ *Die Gesellschaft*, Februari 1929, bladz. 100 en volgende bladzijden.

politiek problematisch is geworden; toch mag de eisch tot ontwapening in een socialistisch program niet ontbreken, omdat internationale ontwapening internationale controle insluit. Het bestaan der rijksweeer wordt noodzakelijk geacht in de derde afdeeling, die gewag maakt van het gevaar van contra-revolutionaire interventies van imperialistische en fascistische staten.

Het program doelt hier op de mogelijkheid van contra-revolutionaire interventies tegen Sovjet-Rusland, terwijl eveneens niet uitgesloten wordt geacht, dat een Poolsche avonturierspolitiek Duitsch gebied als achterland gebruikt; ten slotte wordt gedacht aan de mogelijkheid van gewapende verdediging der democratie tegen het fascisme (Polen, Litauen, bedreiging van Oostenrijk door Italië).

Het program der meerderheid werd door het congres met tweederde meerderheid aanvaard; het heeft den volgende tekst:

I. De sociaal-democratische partij van Duitschland verwerpt den oorlog als middel van de politiek. Zij eischt vreedzame oplossing van alle internationale conflicten door verplichte arbitrage, democratisering van den Volkenbond en zijn ontwikkeling tot een doelmatig instrument van den vrede;

II. Als lid der Socialistische Arbeiders Internationale strijdt de sociaal-democratische partij van Duitschland voor volkomen ontwapening door internationale overeenkomsten.

De ontwapening kan alleen dan den vrede dienen, indien zij geen eenzijdige verplichting is, zooals zij den overwonnenen van den wereldoorlog door de overwinnaars werd opgelegd. Alleen tusschen rechtsgelijke volken is een duurzame vrede te bereiken.

De Deutsche republiek is de historische taak ten deel gevallen de pionier van de internationale ontwapening te zijn. Deze taak kan zij slechts dan vervullen, wanneer zij de haar opgedwongen eenzijdige ontwapeningsbeperkingen niet overschrijdt en niet door pogingen hen te ontduiken of te overtreden aan andere mogendheden reden of voorwendsel geeft internationale ontwapeningsovereenkomsten te weigeren of nog meer te bewapenen.

De sociaal-democratische partij van Duitschland erkent niet de noodzakelijkheid voor de Deutsche republiek om van de haar opgelegde wapeningsmogelijkheden voor de volle honderd procent politiek of militair gebruik te maken. Zij eischt de stelselmatige verlaging der militaire be-

wapening van Duitschland door vrijen wil, rekening houdende met de politieke, economische, sociale en financieele omstandigheden.

III. De Duitse republiek wordt het best beschermd door een Duitse buitenlandsche politiek, die ten doel heeft de verbroedering der volken en de handhaving van den vrede. Nog, echter, dreigt de machtspolitiek van imperialistische en fascistische staten met contrarevolutionaire interventies en nieuwe oorlogen. Duitschland kan misbruikt worden als opmarsgebied of tegen zijn wil worden betrokken in bloedige verwikkelingen.

Zoolang deze gevaren bestaan, heeft de Duitse republiek een weermacht noodig ter bescherming van haar neutraliteit en ter verdediging van de politieke, economische en sociale veroveringen der arbeidersklasse.

De weermacht kan haar taak slechts vervullen, wanneer zij in haar denken en voelen met het volk is verbonden en een dienend lid van de democratische republiek wordt —, in tegenstelling tot alle militaire strekkingen, die uitloopen op beheersching van den staat door de militairen.

Om de rijksweeer in dezen geest te hervormen stelt de sociaal-democratische partij van Duitschland de volgende eischen:

1. Controle van den rijksdag over alle zaken van de rijksweeer en over alle verdragen en overeenkomsten van het legerbestuur.
2. Geen subsidies aan particuliere ondernemingen, die direct of indirect in verband staan met onwettige wapening.
3. Verbod van bestraffing voor publicatie over onwettige wapening.
4. Wettelijke bepalingen tot verzekering van een onpartijdige reëteering.
5. Afschaffing van de voorrechten bij de officiersopleiding en wettelijke bepalingen omtrent een minimumcontingent voor officieren, die uit de manschappen moeten worden gerecruteerd.
6. Waarborg van de staatsburgerlijke rechten der soldaten.
7. Bescherming van de rechten der soldaten door een door hen gekozen personeelsvertegenwoordiging.
8. Democratiseering van het disciplinair recht en van het militair strafrecht.
9. Republikeinsche leerkrachten en leerboeken bij het onderwijs.
10. Verbod van het gebruik van militaire krachten bij conflicten tusschen kapitaal en arbeid.

IV. De sociaal-democratische partij van Duitschland beoogt de steeds duidelijker wordende bedoelingen van de voornaamste militairen van alle landen om volkenrechtelijke grenzen van het oorlogswesen, die in oorlogen gemeengoed zijn geworden, geheel op te heffen en den toekomstigen oorlog over het front heen tegen de burgerlijke bevolking te voeren.

De sociaal-democratische partij van Duitschland beoogt de volkenrechtelijke bedoelingen en eischt uitbreiding van het volkenrecht in den

geest der menscheijkheid. In het bijzonder eischt zij het verbod van den gasoorlog en den bacteriologische oorlog.

V. De socialistische eischen kunnen alleen worden verwezenlijkt door het gemeenschappelijk en krachtig streven der georganiseerde arbeiders, door de voortdurende voorlichting van de arbeiders over de oorzaken en gevaren der wapening, door opvoeding en onderwijs in den geest van den vrede om tevens de moreele ontwapening voor te bereiden en door den toenemenden politieken en economischen strijd van het proletariaat tegen de heerschende klassen tot aan de verwezenlijking van het socialisme.

Het socialistische einddoel is een maatschappij zonder uitbuiting en onderdrukking, dus zonder klassen en zonder klassenstrijd, een maatschappij zonder streven naar nieuwe uitbuitingsgebieden, dus een maatschappij zonder wapening en zonder oorlogen.

Het socialisme is de macht, die de wereld den duurzamen vrede zal brengen.

De moeilijkheden in den Rijksdag met de pantserkruiser-affaire waren echter nog niet van de baan. Op den bouw van kruiser A was die van B gevolgd en daarbij deed zich nu het gecompliceerde geval voor, dat het oppervlakkig gezien zeer eenvoudig was den bouw van B te verhinderen. Immers was het kabinet Brüning, zooals men nog zal zien, een minderheidskabinet, aangewezen op den steun der sociaal-democraten. De kruiser werd aangevraagd Maart 1931; in September 1930 hadden verkiezingen plaats gehad, waarbij de nationaal-socialisten van 12 op 107 zetels waren gesprongen. Stemmen tegen den kruiser zou Rijksdagontbinding en nieuwe verkiezingen hebben beteekend, de macht vrijwillig overgeven aan Hitler, hetgeen de partij om begrijpelijke redenen niet voor haar verantwoordelijkheid durfde nemen. Slechts één mogelijkheid bleef over: zich bij de stemming onthouden, zooals de fractie dit eveneens had gedaan bij de stemmingen over den tweeden, derden en vierden termijn van pantserkruiser A. Inderdaad besloot de fractie hiertoe; zij verhinderde den tweeden kruiserbouw niet. Slechts negen leden van de fractie stemden tegen, o.m. Ströbel, Kuhnt, Seydewitz en Kurt Rosenfeld. Onmiddellijk hierop publiceerde het fractiebestuur de volgende verklaring: „Het bestuur van de sociaal-democratische Rijksdagfractie

is verplicht te constateeren, dat negen leden van de fractie ondanks een zeer dringende waarschuwing in de laatste fractievergadering, bij een stemming over ~~schepstroom~~ in de voltallige vergadering van den Rijksdag tegen de fractie hebben gestemd. Vertrouwende op de discipline van de fractieleiden heeft de fractie afgezien van een ~~discipline~~ fractiedwang, evenwel met groote meerderheid ~~veroordeelt~~ de leden vrij te laten. De houding der negen fractieleiden is in strijd met de traditie en met de tot dusver ~~veroordeelde~~ discipline. Het a.s. congres zal zich met deze ~~gevoelens~~ moeten bezighouden."

In het congres van Leipzig (1931) bleek, dat de houding der fractie in zake pantserkruiser B door de partij in haar overgroote meerderheid werd begrepen; de oppositie had in dit congres bijna geen voet aan den grond. Toen bleek, dat zij in de partij een eigen partij begon te vormen, ~~partij~~ makende van haar eigen uitgaven „Die Fackel" en de Marxistische Boekengemeenschap, en tegen de leiding ~~gevoerd~~ seerde tegenleiding gaf, moest het partijbestuur ingrijpen. Na een weigering om de uitgaaf van „Die Fackel" en de Boekengemeenschap te staken, werden Seydewitz en Riesenfeld uit de partij geroyeerd. Op 4 October 1931 werd door de oppositie de Socialistische Arbeiderspartij opgericht.

Slechts korten tijd heeft zij zich tusschen de socialdemocratie en het communisme kunnen staande houden; enkele dagen voor de Rijksdagverkiezingen van 5 Maart 1933 werd zij door de oprichters ontbonden.¹⁾

¹⁾ Bij de oprichting der partij verscheen in de Voorzitter van de Kamer van Otto Bauer, den leider der Oostenrijksche socialdemocratie, de volgende verklaring:

„Leden van de in Duitschland gestichte Socialistische Arbeiderspartij hebben beweerd, dat ik mij tot het Partijbestuur van de Duitse socialdemocratische partij heb gewend om hun roeyement te verdedigen. Over deze beweringen verklaar ik:

„Zondag den 27en van de vorige maand, heeft de Max Adler de contact onderhoudt met de stichters van de nieuwe Duitse socialdemocratische partij mij over het conflict in Duitschland ingelicht. Op verzoek van de

Begin der contra-revolutie.

Keeren wij thans tot de gebeurtenissen van 1930, na den val van de regeering Hermann Müller, terug. Hindenburg belastte den katholiek Brüning met de vorming van het nieuwe kabinet, dat werd samengesteld uit vertegenwoordigers van de democraten, het katholieke Centrum, de Deutsche Volkspartij en de Duitsch-nationalen. Bij de eerste ontmoeting van het kabinet met den Rijksdag diende de sociaal-democratische fractie terstond een motie van wantrouwen in, deze aldus motiveerend, dat de fractie geen vertrouwen kon hebben in een regeering, die honderden millioenen beschikbaar wilde stellen voor den landbouw en tegelijkertijd verklaarde, dat uit zuinigheidsoverwegingen de uitkeeringen aan de werkloozen moesten worden verlaagd. Brüning dreigde daarop met toepassing van artikel 48 van de rijkgrondwet, ondanks het scherpe protest der sociaal-democratische fractie, volgens welke de toepassing van genoemd artikel slechts toelaatbaar was, indien in het Deutsche Rijk de openbare veiligheid en orde dreigden te worden verstoord.¹⁾

Max Adler heb ik deze mededeelingen in een persoonlijk en vertrouwelijk brief aan den voorzitter der Deutsche sociaal-democratie, pg. Otto Wels, doorgegeven, in de hoop, dat zij wellicht toch de bijlegging van het conflict zouden kunnen vergemakkelijken.

Over mijn houding ten opzichte van de stichters der S.A.P. kan geen twijfel bestaan. Ik acht iedere splitsing der sociaal-democratie een misdaad aan de arbeidersklasse. Ook als de door de partijgenooten Seydewitz en Rosenfeld gestichte uitgeverij en tijdschrift niet, zooals de partijraad aannam, het begin van een afzonderlijke organisatie zouden zijn geweest, zouden deze partijgenooten naar mijn overtuiging toch verplicht zijn geweest af te zien van hun instellingen, om het veel grootere kwaad, de scheuring der partij, te vermijden."

(*Het Volk*, 7 October 1931.)

¹⁾ Artikel 48 luidt: „Wanneer een land de plichten, die de rijkgrondwet of de rijkswetten dit land opleggen, niet nakomt, kan de rijkspresident dit land daartoe dwingen met behulp van de gewapende macht. De rijkspresident kan, wanneer in het Deutsche Rijk de openbare veiligheid en orde ernstig worden verstoord of in gevaar komen, de tot herstel der

Erkend moet worden, dat ook het kabinet-Müller, nog voor zijn aftreden, maatregelen had genomen op het gebied van tariefverhooging, die in het buitenland, speciaal in ons eigen land, ontstemming hadden gewekt. De regeering-Brüning ging onder den druk der Duitsch-nationalen, die het ministerie van landbouw voor zich hadden opgeëischt, nog veel verder en diende met een financieel herstelprogramma tevens een landbouw- en tariefprogram in, dat uitsluitend met de belangen van het grootgrondbezit rekening hield. De meerderheid, waarmee deze beide programma's, door een z.g. „junktin” onverbrekkelijk aan elkander verbonden, door den Rijksdag werden aanvaard, was uiterst gering; zij ging bij sommige onderdeelen de 4, 5 of 6 stemmen niet te boven. Het wekte ontstemming, dat op sommige oogenblikken niet minder dan 24 sociaal-democratische afgevaardigden niet in de zittingszaal aanwezig waren, waardoor de socialistische fractie den schijn op zich laadde ondanks haar moties van wantrouwen de regeering-Brüning, als het er op aan kwam, toch te hebben gered. De fractie was genoodzaakt tegen het absenteïsme een waarschuwing te laten hooren.

De toenemende crisis in de geheele wereld droeg er toe bij, dat de Deutsche financiën in toenemende mate in verwarring raakten; nauwelijks was het begrootingsdeficit gedekt, of de minister van financiën stond voor nieuwe tekorten. De snel toenemende werkloosheid en de daling van de rijksontvangsten stelden aan de schatkist hoge eischen. Van haar kant stelde de regeering voor de uitkeeringen aan de werkloozen te verlagen, de premies aan de werkloozenkas van $3\frac{1}{2}$ tot $4\frac{1}{2}$ te verhoogen en de bepalingen van de ziekteverzekering in het nadeel der betrokkenen te wijzigen; wat daarna van het begrootingstekort nog overbleef, zou

openbare veiligheid en orde noodige maatregelen nemen, zoo noodig met behulp van de gewapende macht. Van alle in dit artikel genoemde maatregelen moet de rijkspresident den rijksdag onmiddellijk in kennis stellen. De maatregelen moeten op verlangen van den rijksdag buiten kracht worden gesteld.”

door belastingverhooging en door een hoofdelijke belasting worden gevonden. Bij de conservatief-liberale Volkspartij stuitte belastingverhooging op ernstige bezwaren; de partij maakte haar verdere deelneming aan de regeering afhankelijk van loons- en salarisverlaging in het geheele land. De sociaal-democratische fractie bepaalde zich niet tot negatieve critiek. Zij legde de regeering een herstelprogramma voor, waarin o.m. de volgende voorstellen waren opgenomen: door toezicht op de kartels en door verlaging van tarieven een algemeene prijsdaling, ook in den kleinhandel, hetgeen mogelijk zou zijn door uitschakeling van de hoge winsten van den tusschenhandel; toenemende werkgelegenheid door de uitvoering van openbare werken (woningbouw, wegenaanleg, moderniseering van post, telefoon, spoorwegen enz.); toepassing van den achturedag, verbod van overuren en zoo mogelijk, in verband met de rationalisatie, verdere verkorting van den arbeidsduur door internationale overeenkomsten; handhaving in den bestaanden vorm van de sociale verzekering en onder geen beding verlaging van de uitkeringen aan de werklozen; bezuiniging op militaire uitgaven; belastingverhooging door een toeslag van tien pCt. op de hoge inkomens en verhooging van belasting, zoo noodig, voor hen, die niet door werkloosheid werden bedreigd.

Brüning legde dit program naast zich neer. Hij liep naar den rijkspresident en verkreeg de machtiging om op grond van artikel 48 der rijkgrondwet de regeeringsvoorstellen per noodverordening af te kondigen; indien het parlement de noodverordeningen ongedaan maakte, zou de rijksdag terstond worden ontbonden. Inderdaad nam de rijksdag een sociaal-democratisch voorstel aan tot opheffing der noodverordeningen; voor stemden de sociaal-democraten, communisten, de Hugenberg-vleugel der Duitschnationalen en de nationaal-socialisten. De rijksdag werd daarop terstond ontbonden.

De rijksdag van 14 September 1930 vertoonde een gansch

ander beeld dan die van 30 Mei 1928. De groote coalitie verloor haar meerderheid; de nationaal-socialisten sprongen van 12 tot 107 man omhoog, de communisten stegen van 54 op 77 zetels, terwijl de sociaal-democratische partij afbrokkelde van 153 tot 143 mandaten; ook de Duitsch-nationalen leden, ten koste van de Hitlerianen, een gevoelig verlies (van 73 tot 41 zetels). De regeering-Brüning had in den nieuwen rijksdag nog minder afgevaardigden achter zich dan in het oude parlement.

De sociaal-democratische fractie stond na deze verkiezingen voor een geheel nieuwen toestand; de vraag was niet meer, *of* de regeering-Brüning ten val zou worden gebracht, maar *wanneer*. Voor de bijeenkomst van den rijksdag hield de fractie een vergadering, waarin de volgende resolutie werd aangenomen: „De fractie acht het na dezen uitslag der verkiezingen haar eersten plicht de democratie te handhaven, de grondwet te beschermen en het parlementarisme te verdedigen. De democratie wordt bedreigd door alle sociaal-reactionaire kringen, die de economische crisis willen uitbuiten om de sociale politiek te verslechteren en de loonen te verlagen. De democratie wordt bedreigd door de fascistische beweging van de nationaal-socialisten, die den slachtoffers van de kapitalistische crisis na de vernietiging van de democratie de onmiddellijke genezing van al het lijden en de oplossing van alle sociale vraagstukken voortoovert. De democratie wordt bedreigd door de communistische partij, die zelfs in dezen contra-revolutionairen toestand de arbeidersbeweging verdeelt en den strijd tegen sociale reactie en fascisme bemoeilijkt. De sociaal-democratie strijdt voor de democratie ter bescherming van de sociale politiek en ter verbetering van den levensstandaard der arbeidersklasse.... De sociaal-democratische rijksdagfractie, vastbesloten om de politieke, economische en sociale belangen van de arbeidersklasse met de grootste kracht te verdedigen, zal in het parlement de opheffing van de voor de volksmassa ondragelijke bepalingen der noodverordeningen eischen en verwacht van

alle arbeidersorganisaties de krachtigste activiteit voor den komenden moeilijken strijd en de bereidwilligheid om dezen strijd buiten het parlement met alle geëigende middelen te ondersteunen."

Bij de opening van den Rijksdag en de verkiezing van het presidium deed zich een komisch incident voor. De nationaal-socialisten candideerden voor den post van eersten voorzitter „frontsoldaat dr. Scholz". In den vorigen rijksdag hadden zij het volgende voorstel ingediend: „Wie door verbinding met leden van de Joodsche bloedgemeenschap of van een gekleurd ras tot de rasverslechting en ontbinding van het Duitsche volk bijdraagt of daartoe dreigt bij te dragen, wordt wegens rassenverraad met tuchthuis gestraft". Tijdens de stemming werd bekend, dat dr. Scholz met een Jodin was gehuwd; niettemin was deze man, een „rassenverrader", die in het tuchthuis behoorde te zitten, de candidaat der nationaal-socialisten. Gelukkig voor hem werd hij niet gekozen.

In den nieuwen rijksdag bestond voor de opheffing der Brüning-noodverordeningen een nog grootere meerderheid dan in den ouden. De sociaal-democratie had het in haar hand deze noodverordeningen te doen opheffen. Zij deed het niet. Tot goed begrip van haar houding geven wij de motiveering van dit besluit in extenso weer. Het is een lang stuk, doch voor de geschiedenis der Duitsche sociaal-democratie van groote waarde.¹⁾

„Wanneer met behulp van de sociaal-democratische fractie de moties van wantrouwen tegen het kabinet-Brüning zouden zijn aangenomen, zouden de volgende politieke mogelijkheden zijn ontstaan:

1. Aftreden van het kabinet-Brüning. Het krijgt van rijks-president Hindenburg de volmachten tot het verder afdoen van de regeeringszaken. Daar dit zaakwaarnemende kabinet

¹⁾ *Jahrbuch der deutschen Sozialdemokratie für das Jahr 1930* Herausgegeben vom Vorstand der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. blz. 21.

geen parlementaire meerderheid voor zijn maatregelen vindt en een hernieuwde rijksdagontbinding door niemand wordt voorgesteld, omdat zij zoo kort na de vorige verkiezing nog geen verbetering belooft, zou het tegen den rijksdag moeten regeeren. Dit beteekent, dat zulk een regeering zich alleen zou kunnen handhaven met uitschakeling van het parlement. Het dictatuurartikel 48 van de rijksgrondwet zou dan voortdurend van toepassing zijn op elk gebied van het economisch, sociaal-politieke en staatsburgerlijke leven. Niet alleen de rijksdag, maar ook iedere staatsburger zou zijn door de grondwet gewaarborgde rechten verliezen. Wanneer zij heroverd kunnen worden is volkomen onzeker.

2. In plaats van het kabinet-Brüning komt een door den rijkspresident benoemd ambtenaren-kabinet, dat eveneens alleen met het dictatuurartikel kan regeeren. De gevolgen voor het volk zouden dezelfde zijn als bovengenoemd.

3. Opdracht aan den Duitsch-nationalen partijleider Hugenberg tot het vormen van een rechtsche regeering met inbegrip van de nationaal-socialisten. Deze regeering zou niets anders zijn dan een verkapte Hitler-regeering. Daar ook de rechtsche partijen geen parlementaire meerderheid hebben, zou zulk een regeering zich alleen kunnen handhaven, indien zij door het katholieke Centrum zou worden geduld. De nationaal-socialisten willen echter in het geheel niet parlementair regeeren. Zij willen zich meester maken van de machtsmiddelen van het Rijk, inzonderheid de rijksweerd en de politie onder hun commando brengen en de voornaamste ambtenaarsposten met hun aanhangers bezetten. Een verkapte of niet-verkapte Hitler-regeering heeft de volledige uitschakeling van den rijksdag en bovendien de vernietiging van alle democratische rechten van het volk ten doel. Het gevolg van een Hugenberg-Hitler-regeering beteekent niet de ontmaskering van de nationaal-socialistische demagogie en ook niet de ontbinding van de nationaal-socialistische partij. Voor een Hitler-regeering zou het doel zijn een herhaling van het Italiaansche voorbeeld, dus ver-

nietiging van alle organisaties der arbeidersklasse, een duurzame militaire staat van beleg, opheffing van alle politieke vrijheden, verbod van pers- en vergaderingsvrijheid, een voortdurend gevaar van burgeroorlog naar binnen en revancheoorlog naar buiten. Daarmee gaat ook gepaard de economische ineenstorting van Duitschland en het einde van een zelfstandige Deutsche natie met alle verschrikkelijke gevolgen daaraan verbonden voor de arbeidersklasse.

Wanneer de sociaal-democratische fractie thans de nationaal-socialisten en de communisten zou hebben geholpen om het kabinet-Brüning ten val te brengen en dus in zijn plaats een reactionaire ambtenaren- of Hitler-regeering te zetten, zou dit hebben beteekend de onmiddellijke ontbinding van de Pruisische regeeringscoalitie. In Pruisen, het grootste Deutsche land, zijn de eerste-minister, de minister van binnenlandsche zaken en van eeredienst sociaal-democraten. Reeds meer dan een keer kon de stormloop van de reactie op de republikeinsch-democratische grondwet van het Rijk alleen door de vastberaden houding van de regeering in Pruisen worden afgeslagen. Dat weten de nationaal-socialisten drommels goed en daarom eischen zij niet alleen hun aandeel in de rijksregeering, maar tegelijkertijd ook het aftreden van de regeering in Pruisen. In het Rijk verlangen zij het rijksweerministerie, in Pruisen het ministerie van binnenlandsche zaken en bovendien nog het politiepresidium in Berlijn, de hoofdstad van het Rijk. Met andere woorden, zij willen het geheele militaire apparaat en de politie in handen hebben om in plaats van het democratisch zelfbeschikkingsrecht van het volk een brutale geweldheerschappij van bovenaf te stellen. Pruisen moet weer, evenals voor den oorlog, de burcht der reactie voor het geheele Rijk zijn.

De door de regeering-Brüning na de ontbinding van den rijksdag uitgevaardigde noodverordeningen houden niet alleen enkele sociaal-politieke verslechtingen in, zooals het invoeren van ziekte- en receptenonkosten, verlaging van

de uitkeeringen aan de werklozen en minder uitkeering van rente: zij bevatten ook belastingtoeslagen op inkomens boven de 8000 mark en bovendien de geheele begrooting voor het loopende jaar. De onvoorwaardelijke en onmiddellijke opheffing der noodverordeningen zou bijgevolg een ineenstorting der openbare financiën tot gevolg hebben. Hiervan zou ook een aanzienlijke verlaging van den werklozensteun het gevolg zijn, omdat door de noodverordeningen de premieverhoogingen van kracht zijn geworden, zonder welke de bestaande uitkeeringen niet kunnen worden gehandhaafd.

De sociaal-democratische rijksdagfractie handelt bijgevolg in het belang van de arbeidersklasse door tegen de onmiddellijke opheffing der noodverordeningen te stemmen. In de begrotingscommissie zal zij trachten de arbeidersvijandige bepalingen der noodverordeningen te doen opheffen, zij zal er voor strijden, dat de uitkeeringen van de werkloosheidsverzekering zonder extra-belasting van de arbeidersklasse verzekerd zijn.

Ook de communisten hebben principieel niet de opheffing van de geheele noodverordening verlangd, doch slechts enkele deelen er van. In hun voorstel aan den rijksdag spreken zij met geen woord over de begrooting, zij geven bijgevolg toe, dat de financiën behoorlijk in orde moeten zijn en dat beteekent niets anders, dan dat ook zij genoeg nemen met de bespreking van de noodverordeningen in de commissies en de wettelijke bekrachtiging van hun inhoud wenschelijk achten. Daardoor wordt de houding van de sociaal-democratische fractie ook door hen, ondanks hun geschreeuw, zakelijk gerechtvaardigd.

De sociaal-democratie heeft den verkiezingsstrijd tegen het kabinet-Brüning gevoerd. Zij staat ook thans nog in de scherpste oppositie tegen deze regeering. Niettemin heeft zij geen motie van wantrouwen tegen het kabinet-Brüning ingediend, zij heeft ook de door de nationaal-socialisten, communisten en andere partijgroepen ingediende moties

van wantrouwen verworpen. Deze verwerping beteekent niet, dat de sociaal-democratie in de tegenwoordige regeering vertrouwen heeft. Deze tactische positie van de sociaal-democratische rijksdagfractie zegt niets anders, dan dat zij zelf het tijdstip zal bepalen, waarop zij den aanval op het kabinet-Brüning zal openen. Zulk een tactiek is in landen met een gevestigde parlementair-democratische grondwet een vanzelfsprekendheid. Zoo staat in Engeland tegenover de minderheidsregeering van de Arbeiderspartij een meerderheid van conservatieven en liberalen. Deze meerderheid had reeds verscheidene malen het Arbeiderskabinet-MacDonald ten val kunnen brengen. Zij heeft dat tot dusver niet gedaan, uitgaande van de overweging, dat het noch voor de conservatieve, noch voor de liberale partij, noch voor de conservatief-liberale meerderheid zaak is het Arbeiderskabinet ten val te brengen en zelf de regeering in handen te nemen.

De sociaal-democratische rijksdagfractie is iederen dag in staat met nationaal-socialisten, communisten en Duitsch-nationalen de regeering ten val te brengen, zij kan echter onmogelijk met zulke bondgenooten gemeenschappelijk een nieuwe regeering vormen. Om die reden en omdat de sociaal-democratie van verantwoordelijkheidsgevoel voor de arbeidersklasse is doordrongen, weigerde zij thans om voor de moties van wantrouwen van andere partijen te stemmen, van zulke partijen, die, als de nationaal-socialisten en de Duitsch-nationalen, openlijk arbeidersvijandig zijn of, als de communisten, door hun tactiek bijdragen tot verzwakking van de arbeidersklasse en tot versterking van het fascisme.

De sociaal-democratie en de moderne vakbeweging zijn het bolwerk tegen de heerschappij van het fascisme in Duitschland. Met alle beschikbare krachten moet de geheele arbeidersklasse den parlementairen strijd van de sociaal-democratische rijksdagfractie ondersteunen voor de verbetering van den economischen toestand, voor orde in de openbare financiën, voor handhaving van de sociale wet-

geving en voor de veiligstelling van de politieke vrijheden van het volk."

Op hetzelfde standpunt heeft de partij zich geplaatst bij de tweede rijkspresidentsverkiezingen in het jaar 1932, toen het zevenjarig mandaat van Hindenburg was afgelopen. Zij had de keus tusschen Hindenburg of Hitler, een andere uitweg bestond er niet. Zij kon zich zelfs niet, zooals bij de presidentsverkiezingen van 1925, de weelde veroorloven bij de eerste proefstemming een eigen candidaat te stellen, daar dit het gevaar van een directe verkiezing van Hitler tot president zou hebben meegebracht. Zij koos het kleinste kwaad en adviseerde haar leden bij beide stemmingen op Hindenburg te stemmen. De uitslag was de volgende:

Düsterberg		2.558.000	6.8	—	—
Hindenburg		18.651.000	49.6	19.360.000	53.0
Hitler		11.339.000	30.1	13.418.000	36.8
Thälmann		4.983.000	13.2	3.707.000	10.2
Winter		111.000	0.3	—	—
Overigen		5.000	0.0	5.000	0.0
		37.647.000	100	36.490.000	100

Het spreekt vanzelf, dat bij de uiterst moeilijke omstandigheden, waarin de Deutsche sociaal-democratie verkeerde, de oogen van de geheele Internationale op haar waren gevestigd. In het algemeen bestond bij de groote partijen begrip, om niet te zeggen waardeering, voor de houding, die de fractie ten opzichte van het kabinet-Brüning had aangenomen. Men begreep, dat het loslaten van de regeering gelijk stond met het vrijwillig overgeven van het geheele staatsapparaat aan de nationaal-socialistische dictatuur, hetgeen moest worden vermeden, zoolang binnen de democratie nog een mogelijkheid bestond om den Hitler-vloed te keeren. Het opgeven van deze laatste mogelijkheden kon de socialistische partij, in de allereerste plaats verantwoordelijk voor

het lot der arbeidersklasse, niet voor haar verantwoording nemen, ofschoon zij, en ook de buitenlandsche partijen, met vrees het oogenblik zagen naderen, waarop de democratie met andere dan buiten-parlementaire middelen tegen de in aantal en beteekenis voortdurend toenemende fascistische beweging zou moeten worden verdedigd. Dat de partij in Duitschland zich van deze naderende worsteling bewust was en er een organisatie — het IJzeren Front — voor in het leven riep, was de hoop, die het vertrouwen in den moed en in de kracht der Duitsche sociaal-democratie niet deed verliezen.

De weinige partijen, die de Duitsche sociaal-democratie principieel critiseerden, waren sterk in de minderheid, hetgeen bleek in het vierde congres der Internationale te Weenen (1931), waar Maxton, sprekende namens de Engelsche Onafhankelijke Arbeiderspartij, het congres trachtte te bewegen socialistischen partijen te verbieden deel te nemen aan een burgerlijke regeering. Ook voor mij, was het betoog van Maxton, is de democratie een fundamenteel beginsel. Democratie is meer dan een verkiezingsmachine; democratie beteekent volledige vrijheid van meeningsuiting, vrijheid van vereeniging, doch de democratie wordt een bespotting, wanneer een politieke partij een verbond aangaat met andere partijen, waarbij haar beginselen op den achtergrond raken. Het argument van de Duitschers en van de overgrootte meerderheid der Internationale is, dat wanneer de Duitsche sociaal-democratie het kabinet-Brüning laat vallen, Hitler de baas zal worden in Duitschland, het fascisme zich over geheel Europa zal uitbreiden. Maxton stelt tegenover die opvatting de meening der I.L.P., dat het juist de coalitie-politiek is geweest der Duitsche sociaal-democraten, die den groei van het fascisme heeft bevorderd. Wat volgens Maxton de arbeiders willen, is socialisme nu, een haastig socialisme met vermindering van een catastrofie. Het is de taak van de leiding een tactiek te volgen, een strategie te hebben, een politiek te voeren, die de arbeidersklasse snel

geeft, wat zij zoo vurig wenscht. Wil men dat niet, laat men dan eerlijk bekennen, dat men gelooft in de bestendiging van het kapitalisme, laat men zich dan vereenzelvigen met die politieke partijen, die de dragers zijn van het kapitalisme, die de illusie hebben, dat er wel weer eens een periode van langzame hervormingen zal aanbreken. Zulk een politiek zal echter uitloopen op een ruïne en met het kapitalisme zal ineenstorten de sociaal-democratie, waarvoor wij zeventig jaar van onze beste krachten hebben gegeven.

Het antwoord, dat Otto Bauer, de leider der Oostenrijksche sociaal-democratie, hierop heeft gegeven, verdient uitvoering, daar het inzicht geeft in de ontzagwekkende moeilijkheden, waarvoor een socialistische partij in de overgangperiode van kapitalisme naar socialisme is geplaatst. Ook voor Bauer is samenwerking in de regeering met burgerlijke partijen niet zonder gevaar, vooral in tijden van schrikbarend groote werkloosheid. Sociaal-democraten, verantwoordelijk voor een regeering, die afhankelijk is van burgerlijke partijen, afhankelijk van het bankkapitaal, welks credieten de staat noodig heeft, afhankelijk van den invloed van het kapitaal op de openbare meening — sociaal-democraten zijn in zulk een toestand voortdurend gedwongen de verwachtingen der arbeiders teleur te stellen. Ik heb nooit betwijfeld — zegt Bauer — dat zulke teleurstellingen gevarien kunnen opleveren, niet alleen voor de arbeiderspartij, die aan zulke coalities deelneemt, maar ook voor de democratie zelf, omdat het geloof van groote groepen arbeiders in de doeltreffendheid van de democratische strijdmethoden daardoor kan worden geschokt. En toch mag het congres de bewegingsvrijheid der sociaal-democratie van Duitschland niet aan banden leggen, zeker nu niet, waar het voor de Duitsche arbeiders om leven of dood gaat. Wij, Oostenrijksche sociaal-democraten, hebben nog geen twee jaar geleden zulke uren doorleefd, uren, waarin wij niet wisten, of in den volgenden nacht het fascisme er op los zou slaan, weken, waarin wij niet wisten, of een fascistische staatsgreep

ons zou plaatsen tegenover de legale machtsmiddelen van den staat of de illegale van het fascisme, of onder de moeilijkste omstandigheden de arbeidersklasse een strijd zou worden opgedwongen op leven en dood. Wie zulke uren heeft doorleefd, alleen hij weet, dat toestanden kunnen ontstaan, waarin het voor de arbeidersklasse eenvoudig een levenskwestie, een beslissing voor tientallen jaren kan zijn, of zij in staat is om door een offervolle tactiek het geweldsapparaat van den staat te neutraliseeren, te verhinderen, dat het overgaat in de handen van het fascisme zelf. In een land, waar de democratie niet door het fascisme wordt bedreigd, kan men gemakkelijk zeggen: wat malen wij om de democratie, wanneer de democratie toch economisch en sociaal alles aan de arbeidersklasse schuldig blijft? En Bauer maakte bij die woorden een veelzeggend gebaar naar den voorzitter, Turati, den leider van de Italiaansche socialisten. „Vraag dat maar eens aan hem!” Het is gemakkelijk om dan te zeggen: in geen geval, onder geen enkele omstandigheid moet men met burgerlijke partijen meeregeeren. Minder gemakkelijk is het, wanneer de fascistten de machtsmiddelen van den staat in handen krijgen, wanneer het lot van de Duitsche arbeidersklasse, erger nog, het lot van de arbeidersklasse der geheele wereld op het spel staat.

Er zijn verschillende wegen naar het socialisme denkbaar. Men kan zich denken een weg van geweld, van dictatuur, van terreur, waarheen het historische voorbeeld van de Russische revolutie breede massa's arbeiders in alle landen lokt. Wij weten, Rusland toont het, dat ook langs dien weg de productiemiddelen aan het kapitalisme kunnen worden ontrukkt, doch zulk een poging moet worden betaald met de grootste ontberingen gedurende tientallen van jaren, zij wordt gekocht met het verlies van de kostbaarste goederen van persoonlijke en geestelijke vrijheid, de schoonste overingen van een eeuwenlangen vrijheidsstrijd der menscheid, gekocht met stroomen van vergoten bloed. En dan is men nog maar pas toe aan een staatskapitalisme, aan een

dictatuur, die geleidelijk en niet zonder gevaren moet worden gedemocratiseerd.

De weg van het geweld, van de dictatuur, van de terreur, is echter niet die van het socialisme. De vrijheidsrechten, de waarborgen van de persoonlijke en geestelijke vrijheid, waarvoor de besten der menscheid zijn gestorven op de brandstapels van de contra-reformatie, op de bastilles van het absolutisme en op de barricades van ontelbare revoluties, wij willen die niet prijsgeven ter wille van het socialisme, doch er van gebruik maken in den strijd voor het socialisme.

„Maar partijgenooten, terwijl deze principieele tegenstelling tusschen ons en het bolsjewisme bestaat, moeten wij toch niet vergeten, dat het bewandelen van den weg der democratie niet alleen van ons afhangt. Wanneer deze kapitalistische klassen, die de wereld regeeren, niet meer in staat zijn orde op eigen zaken te stellen, wanneer door de tegenstellingen van deze kapitalistische wereld de democratie in het grootste gedeelte van Europa ineensloort, wanneer de brutale macht van het fascisme de arbeiders tracht neer te slaan, wanneer aan de arbeiders van Midden-Europa de weg naar de democratie wordt versperd, dan — de heeren kapitalisten moeten zich hieromtrent geen illusies maken —, ja, juist dan zal de arbeidersklasse den strijd voor het socialisme voeren en, wanneer men haar de democratische middelen ontnemt, dan zal zij dien strijd met andere middelen voeren. Partijgenooten, de tijden zijn te ernstig om zulke woorden lichtvaardig te gebruiken. Wij, sociaal-democraten, willen alles doen, om voor de arbeidersklasse van alle landen de mogelijkheid te handhaven haar strijd te voeren op democratischen grondslag en met democratische middelen. Wij hebben voor dit doel de grootste offers gebracht en wij roepen van hier de arbeiders der groote landen op om voor dit doel ook in de toekomst de grootste offers te brengen. Maar, partijgenooten, wanneer ondanks onze krachtigste pogingen de democratische mogelijkheden door de vijanden der arbeidersklasse worden vernietigd, dan zijn wij verplicht niet alleen tot de arbeidersklasse zelf, maar ook tot al haar tegenstanders, tot de heerschende klassen, te zeggen, dit niet te vergeten, dat wanneer men de arbeidersklasse geen andere keus meer laat, zij haar strijd zal voeren met ieder middel, dat haar na de vernietiging van de democratie nog over blijft, dat de millioenen sociaal-democraten in de wereld dan niet aan den kant zullen blijven staan, doch ook op dezen nieuwen grondslag zullen strijden en zich bij deze nieuwe strijdmethoden zullen aanpassen, dat zij mede aan den spits staan en in de eerste loopgraven zullen vechten.

Partijgenooten, wij willen alles doen, opdat deze vreeselijke vernietigende

noodzakelijkheid niet komt. Wij willen het socialisme niet laten voortkomen uit een bloedigen burgeroorlog, wij willen niet, dat het wellicht zal komen als het resultaat van een nieuwen oorlog tusschen de volken, dat het socialisme komt op de puinhoopen der beschaving uit een zee van bloed. Wij willen den weg van de democratie en de middelen van de democratie. Maar, om de arbeidersklasse niet in het onzekere te laten over onvermijdelijke gebeurtenissen, die kunnen komen, om den kapitalisten te doen weten, wat er staat te gebeuren, indien zij de democratieën van Europa niet redden, willen wij dit hier uitspreken:

óf men slaagt er in door tijdige hulp aan Duitschland en Europa het economische leven weer op gang te brengen en daardoor de democratie in Midden-Europa en den vrede in de wereld te redden, óf de catastrophe komt. Dan, men wete het goed, dan blijft er nog maar één ding over om te doen: wanneer dan het ontzettende met al zijn nood over de arbeidersklasse losbarst, dan zullen wij van die catastrophe gebruik maken om alle krachten te verzamelen voor de verovering van de politieke macht door de arbeidersklasse, voor den val van het kapitalisme, voor de verovering van de socialistische maatschappij!"¹⁾

Wat deze strijd op leven en dood voor de arbeidersbeweging beteekent, houdt Bauer aan Maxton voor:

„Maxton heeft mij deze scherts kwalijk genomen, dat men gemakkelijk kan praten, wanneer men zelf leeft in een niet door het fascisme bedreigde democratie, zooals dat met Engeland het geval is. Maar Maxton kan niet ontkennen, dat wij hier in Centraal-Europa helaas ondervindingen hebben, die hij niet weet en niet weten kan. Partijgenooten, ik herinner mij tijden hier in mijn eigen land, toen de bataljons van den Weenschen Schutzbund in transporten, net als in oorlogstijd, naar de provincie gingen; arbeidersvrouwen stonden aan de stations, weer precies als in den oorlog, en weenden, omdat zij niet wisten, of zij zouden terugkomen of niet. Ik herinner mij, partijgenoot Maxton, die nachten, toen wij werden bedreigd door fascistische overvallen, toen de arbeiders, die den geheelen dag hadden gewerkt, 's nachts op wacht stonden voor de veiligheid van de arbeidersklasse en voor die van de republiek. Dat waren de bange uren van het jaar 1927, toen in Stiermarken de fascistische benden en onze dappere mannen van den Schutzbund gewapend tegenover elkaar lagen. Maxton, wie zulke tijden heeft doorleefd, die weet, dat er in de ontwikkeling van den klassenstrijd oogenblikken kunnen komen, waarin niet meer de idee beslist, niet meer, of men een constructief program voor

¹⁾ Vierter Kongress der Sozialistischen Arbeiter-Internationale. Wien, 25. Juli bis 1. August 1931. Berichte und Verhandlungen. J. H. W. Dietz Nachf., Berlin S. W. 68. II. pag. 96 e.v.

het socialisme nu kan opstellen of niet. Dan dreigen gansch andere dingen, waarover men heeft te beslissen: geweren, machinegeweren, voorraden munitie, handgranaten! En, partijgenoot Maxton, wie dat eenmaal heeft doorleefd, die weet, dat het in zulke tijden een levenskwestie kan zijn, een kwestie, die beslist over tienduizenden proletariërslevens, een kwestie, die beslissend kan zijn voor de geheele toekomst der arbeidersklasse, n.l. of men al of niet weet te verhinderen, dat de legale staatsmacht, de macht van het leger, ter beschikking komt van de fascistten of niet.

De minderheid zegt, dat de Duitsche arbeidersklasse naar de macht moet grijpen en het socialisme moet veroveren. Zeker, de catastrofe, die nadert, kan in het verdere verloop situaties doen ontstaan, waarin de Duitsche arbeidersklasse geen andere keus meer heeft dan of zelf naar de macht te grijpen of onder de laarzen der tegenstanders te komen. Maar wie het eerlijk meent met de woorden „grijpen naar de macht” en revolutie, wie daarmee niet alleen maar een propagandistische frase wil uitspreken, doch wie revolutionaire situaties heeft doorleefd en weet, waarbij het daar op aankomt, die zal er hoogst ernstig over spreken. De Duitsche arbeidersklasse staat tegenover een tot aan de tanden gewapenden vijand, zij staat tegenover een sterke, legale staatsmacht, zij staat tegenover geweldige illegale organisaties, tegenover de macht en het geld van de zware industrie, die de illegale organisaties weet te bewapenen, wanneer zij hen noodig heeft. Wanneer men spreekt van grijpen naar de macht, dan is dat niet, zooals Maxton het heeft voorgesteld, eenvoudig de kwestie van het formuleeren van een stoutmoedig program voor het socialisme-nu, doch vechten, vechten, niet figuurlijk bedoeld, niet met geestelijke wapenen. Ik geef toe, partijgenooten, er zijn situaties, waarin de arbeidersklasse van een land geen andere keus meer heeft, dan te vechten met zulke middelen. Maar vóór ik de arbeidersklasse van een bepaald land zeg: nu is het oogenblik gekomen om naar de macht te grijpen, zal ik de krachten van de tegenpartij en die van de arbeidersklasse tegen elkaar afwegen, het aantal, de geestelijke en morele krachten, en de economische machtsmiddelen, maar ook nog de andere, de productiemiddelen van den dood, want die hooren er ook bij! En daarom zullen de revolutionairen, de werkelijke revolutionairen, niet zoo lichtvaardig zeggen: grijpt toch naar de macht! Want de werkelijke revolutionair is niet hij, die de woorden revolutie en „grijpen naar de macht” in het dagelijksch spraakgebruik van hun beteekenis ontdoet, maar hij is het, die, alvorens over zulke dingen te spreken, de voorwaarden van de overwinning onderzoekt, die als een verantwoordelijk veldheer het terrein verkent, de krachten hier en de krachten ginds, de wapens en munitie aan dezen kant, en de wapens en munitie aan den overkant, voor hij het signaal tot den aanval geeft.”

De contra-revolutie in Duitschland begon met het aftreden van Brüning als rijkskanselier en de benoeming van

Von Papen tot zijn opvolger (1 Juni 1932). De regeeringswisseling zette een streep onder de duldingspolitiek der sociaal-democratie. Inmiddels hadden in een aantal Duitsche landen verkiezingen plaats gehad, o.m. in Pruisen, Beieren, Württemberg, Anhalt, die voor de sociaal-democraten groote verliezen, voor de nationaal-socialisten nog grootere winsten hadden opgeleverd. Het belangrijkste verlies was Pruisen; de oude coalitie van sociaal-democraten, democraten en het katholieke Centrum, verloor haar meerderheid. Doch ook de rechterzijde, nationaal-socialisten, de Duitsch-nationalen en de Deutsche Volkspartij, had geen meerderheid, hetgeen de verkiezing van een nieuwen minister-president sterk belemmerde, daar voor de benoeming, door reglementswijziging bepaald, noodig was de volstreckte meerderheid van het totaal aantal leden van den landdag (in plaats van, zooals vóór de verkiezingen, de volstreckte meerderheid van de aanwezige leden). De oude regeering-Braun-Severing bleef derhalve voorloopig nog aan het bewind. „De sociaal-democratie — schreef Stampfer, de hoofdredacteur van de *Vorwärts* in *Het Volk* van 26 April 1932 — zal in Pruisen als mederegeerende partij, in het Rijk als niet-regeerende partij, haar plicht doen, totdat het uur van wettelijke aflossing heeft geslagen. Zonder twijfel heeft de sociaal-democratie en met haar het socialistische proletariaat van Duitschland, in den komende tijd nog een zwaren en gevaarlijken weg voor zich. Maar aan het eind van dien bergkam openen zich weer veranderde en veelbelovende perspectieven.”

De eerste regeeringsdaden van het kabinet-Von Papen-Von Schleicher bewezen, dat het nieuwe bewind de wegbereider zou worden van Hitler. Een maand voor de rijksdagverkiezingen van 31 Juni 1932 werd per noodverordening bepaald, dat voor het geheele rijk openbare politieke vergaderingen, demonstraties en optochten 48 uur te voren moesten worden aangevraagd; zij konden in bepaalde ge-

vallen worden verboden, indien de toestand zoo was, dat onmiddellijk gevaar voor de openbare veiligheid viel te duchten; met deze verboden waren in de verschillende plaatsen de politie-autoriteiten belast. Het was duidelijk, dat onder dit rechtsche bewind de verordening sterk eenzijdig tegen de sociaal-democratische en de communistische partij werd toegepast. Tot de bladen van de oppositie, die het eerst werden verboden, behoorden de *Vorwärts* (vijf dagen) en de katholieke *Kölnische Volkszeitung*, beide zoogenaamd wegens belediging van den rijkskanselier. Severing, die als minister van binnenlandsche zaken in Pruisen het verbod weigerde af te kondigen, deed een beroep op het staats-gerechtshof, hetwelk echter werd afgewezen.

De opheffing van het uniform-verbod door de regeering Von Papen was oorzaak, dat het aantal bloedige botsingen overal in Duitschland aanzienlijk toenam. Achteraf blijkt, hoe stelselmatig de Hitler-beweging in Duitschland bij de verovering van de staatsmacht te werk is gegaan; de botsingen, door de opheffing van het uniformverbod in de hand gewerkt, moesten het voorwendsel worden tot verovering van de macht in Pruisen.

Twee weken voor de verkiezingen kwam het in Altona bij Hamburg tot een hevige schietpartij, waarbij twaalf dooden en meer dan vijftig gewonden vielen.

Von Papen achtte het oogenblik gekomen om zijn slag te slaan. Met de grondwet in de hand benoemde hij zichzelf tot rijkscommissaris voor Pruisen en den opperburgemeester van Essen, dr. Von Bracht, tot commissaris-minister van binnenlandsche zaken in Pruisen. Toen Severing weigerde de verordening te erkennen en zijn plaats aan dr. Bracht af te staan, werd over Berlijn en de provincie Brandenburg de militaire uitzonderingstoestand afgekondigd. Het motief der rijksregeering was, dat onder Braun en Severing de communistische beweging zich had doen gelden op een wijze, die niet meer in overeenstemming viel te brengen met de autoriteit van den staat. „Een nauwe samenwerking tusschen de

sociaal-democraten en de communisten valt naar de meening van de rijksregeering niet te loochenen."

Het historisch document, dat op den twintigsten Juli 1932 de contra-revolutie in Duitschland heeft ingeluid, verdient vermelding. Het heeft den volgende tekst:

Op grond van artikel 48, alinea's I en II der Rijksgrondwet, beveel ik tot herstel van de openbare veiligheid en orde in het gebied van het land Pruisen het volgende:

Paragraaf I.

Voor den tijd, dat deze verordening geldig is, wordt de Rijkskanselier belast met het Rijkscommissariaat van het land Pruisen.

Hij is in deze kwaliteit gemachtigd, de leden van het Pruisische staatsministerie uit hun ambt te ontheffen. Verder is hij gemachtigd zelf de dienstzaken van den Pruisischen minister-president over te nemen en andere personen als rijkscommissarissen de leiding der Pruisische ministeries toe te vertrouwen.

De Rijkskanselier heeft alle bevoegdheden van den Pruisischen minister-president en de door hem met de leiding van het Pruisische staatsministerie belaste personen.

Paragraaf II.

Deze verordening treedt op den dag van haar afkondiging in werking.
(get.) VON HINDENBURG.
" VON PAPEN.

Neudeck en Berlijn, 20 Juli 1932.

De militaire commandant van Berlijn, Van Neustadt, kondigde daarop de volgende proclamatie af: „Ik ben door den rijksweermanister benoemd tot drager van de uitvoerende macht voor het gebied van Groot-Berlijn en de provincie Brandenburg. Ik verwacht van alle autoriteiten en van de bevolking, dat zij gehoorzamen zullen aan alle bevelen en regelingen, die ik voor het behoud van de openbare rust zal uitvaardigen. Wie deze bekendmaking kwaadwillig afscheurt, beschadigt of vernielt, wordt gestraft."

Een extra-verordening werd uitgevaardigd, waarbij een aantal artikelen van de Grondwet voorloopig buiten werking werd gesteld. Toegestaan werden beperkingen van de persoonlijke vrijheid, de persvrijheid, van het recht op vrije

meeningsuiting, van vereeniging en vergadering. Tevens werden ter zijde gesteld de bepalingen, die het brief-, telegraaf- en telefoongeheim waarborgden. De verordening voorzag in straffen voor dengene, die handelde in strijd met de krachtens de verordening uitgevaardigde voorschriften. „De doodstraf wacht hem, die hierdoor den dood van een mensch veroorzaakt, behalve als verzachtende omstandigheden aanwezig zijn.” Verzwaard werden de straffen op ernstige misdrijven, zooals het veroorzaken van ontploffingen, overstromingen of spoorwegongelukken. Deze misdrijven, tot dusver met levenslange gevangenisstraf gestraft, vielen voortaan eveneens onder de doodstraf. De doodstraf gold eveneens voor landverraad en voor het leiding geven bij relletjes of bij gewelddadigheden. Ten slotte voorzag de verordening in de vorming van buitengewone rechtbanken.

Het scheen een oogenblik, alsof de verklaring van Severing, alleen voor geweld te zullen wijken, het sein zou worden tot een spontaan verzet der arbeidersklasse. Er gebeurde echter niets. Toen de nieuw benoemde nationaal-socialistische politie-commissaris van Berlijn, vergezeld van enkele officieren, in de ambtskamer van Severing verscheen en meedeelde, genoodzaakt te zijn geweld te gebruiken, antwoordde Severing, dat hij niet van plan was om daardoor het signaal van bloedvergieten te geven en in het belang van Duitschland en Pruisen voor dat geweld zou wijken. Daarop begaf Severing zich naar zijn dienstwoning. Het afgezette kabinet-Braun deed een beroep op het staatsgerechtshof.

In het algemeen stelde de partij zich op het standpunt, dat geweld moest worden vermeden, geweld, dat van een algemeene staking ongetwijfeld het gevolg zou zijn geweest. Volgens de partijleiding zou van een vergelijking tusschen de jaren 1920 en 1932 geen sprake zijn. De Kapp-putsch was een opstand van militairen, afgekeurd door verreweg het grootste deel der openbare meening in Duitschland; de staatsgreep van Von Papen had de instemming van acht miljoen Pruisische kiezers; de geheele nationaal-socialisti-

sche beweging stond er achter. Bij den Kapp-putsch stonden de militairen tegenover een weliswaar verdeeld, maar nog niet verscheurd proletariaat, tegenover een generatie, die de onderdrukking van het keizerrijk en het leed in de loopgraven aan den lijve had gevoeld, bij wie de revolutionaire gebeurtenissen van het jaar 1918 nog versch in het geheugen lagen en die daarom bereid was haar leven voor het bestaan der jonge, nog zooveel belovende republiek op het spel te zetten. Tien jaar later verkeerde de sociaal-democratie in veel ongunstiger omstandigheden. Links van haar stond een sterke communistische beweging, die geen gelegenheid had laten voorbijgaan haar invloed bij de kiezers te ondermijnen, die leefde van de onvermijdelijke fouten der socialistische ministers; rechts van haar stonden de groote groepen van den middenstand, het leger der kleinburgerlijke kiezers, die uit vrees voor het nationaal-bolsjewisme bijna volledig waren overgelopen naar het nationaal-socialisme van Hitler. Het was te begrijpen, dat de partij en de vakbeweging aarzelden een algemeene staking af te kondigen voor het behoud van socialistische ministers, die door de communisten waren afgebeeld als erger beulen dan Hitler en zijn trawanten. Tijdens een staking bij de Berlijnsche verkeersmaatschappij hadden de communisten met de nationaal-socialisten een eenheidsfront gevormd tegen den modernen bond; kon de partij, bij het proclameeren van een algemeene staking, onvoorwaardelijk rekenen op den onmisbaren steun van het communistisch denkende deel van het proletariaat, op dat deel van het kiezerscorps, dat beginselloos zijn stem verkocht aan den meest biedenden, vandaag aan Thälmann, morgen aan Hitler, zooals de uitslagen van vele verkiezingen hadden bewezen? Dreigde niet het gevaar, dat bij een staking van langen duur de millioenen werklozen voor de verleiding zouden bezwijken om desnoods als onderkruipers eindelijk weer eens aan het werk te gaan? Voorts overwoog de partij, dat een algemeene staking, waarvan het succes twijfelachtig was, een welkome gelegenheid zou zijn voor de

reactie tot uitstel, voor onbepaalden tijd, der algemeene verkiezingen. Ofschoon niet viel te ontkennen, dat bij menige tusschentijdsche verkiezing de natioaal-socialisten nog altijd groote winsten boekten, waren er toch enkele aanwijzingen, die er op schenen te duiden, dat de reserves van Hitler in het kiezerscorps uitgeput raakten. En ten slotte speculeerde de partij op verdeeldheid tusschen de drie zelfstandige krachten in de contra-revolutionaire beweging, op de verdeeldheid tusschen het nationalistisch-proletarische blok van Hitler, de feodaal-grootkapitalistische macht van Hugenberg-Von Papen en de militarische groep der generaals onder leiding van den rijksweeercommandant Von Schleicher, welke laatste in het verdere verloop der gebeurtenissen inderdaad een poging heeft gedaan de Hitler-beweging met geweld te onderdrukken. Niet te ontkennen valt, dat de uitslag der verkiezingen van 31 Juli de verwachtingen van de partij in het algemeen bevestigde. Tegenover de Hindenburg-verkiezingen van 1932 bleef de positie van de sociaal-democraten en de katholieken gehandhaafd, terwijl de onophoudelijke groei van het fascisme tot stilstand kwam. Nog sterker bleek dit bij de rijksdagverkiezingen van November 1932, noodig geworden door het ontbindingsbesluit van Von Papen wegens het ontbreken van een meerderheid in den rijksdag van 31 Juli: Hitler verloor twee miljoen stemmen (van 37.3 tot 33.1 procent).

Bij de daarop volgende kabinetsformatie had het er korten tijd den schijn van, dat de socialistische partij op het goede paard had gewed. Hitler kreeg van Hindenburg de opdracht te onderzoeken, of onder zijn leiding en onder welke voorwaarden een vaste meerderheid in den rijksdag kon tot stand komen. Doch aan deze opdracht werden voorwaarden verbonden, die de uitvoering onmogelijk maakten. Hindenburg wenschte n.l., dat de persoonlijke samenstelling van Hitler's kabinet door hem, Hindenburg, moest worden goedgekeurd; in de tweede plaats wenschte Hindenburg medezeggenschap te hebben bij de benoeming van de minis-

ters voor rijksweer en buitenlandsche zaken, daar de rijks-president opperbevelhebber is van de rijksweer en Duitschland volgens de grondwet volkenrechtelijk naar buiten vertegenwoordigt. In de derde plaats verlangde Hindenburg het opstellen van een economisch program, ten vierde moest de eenheid tusschen het Rijk en Pruisen blijven voortbestaan en ten slotte mocht artikel 48 van de grondwet — dat van de buitengewone volmachten om eventueel zonder parlement te regeeren — niet worden verzwakt. Hitler, wien de onuitvoerbaarheid der opdracht terstond duidelijk was, vroeg, wat voor soort kabinet Hindenburg eigenlijk wenschte: een parlementair kabinet of een presidentenkabinet. Hindenburg liet antwoorden, dat een presidentenkabinet als regel met artikel 48 zou werken om later de tolereering (duldning) van den rijksdag te vragen; zulk een kabinet ontleent zijn macht aan den rijkspresident. Een parlementair kabinet, daarentegen, moest zijn maatregelen eerst aan den rijksdag voorleggen: het ontleent zijn macht aan de volksvertegenwoording. Een leider van een presidentenkabinet, voegde Hindenburg aan zijn antwoord nog smalend toe, kon slechts een man zijn, die het bijzondere vertrouwen van den rijkspresident genoot; hij mocht geen partijleider zijn, omdat zulk een kabinet onpartijdig behoorde te worden geleid. Toen Hitler daarop verzocht evenals vorige rijkskanseliers met artikel 48 te mogen regeeren, kreeg hij van Hindenburg nul op het rekest; nogmaals betoogde Hindenburg, dat een partijleider geen rijkskanselier kon zijn.

Men had, na deze publicatie der briefwisseling tusschen Hindenburg en Hitler algemeen het gevoel, dat de deur voor Hitler thans voorgoed was gesloten en dat het voor hem buitengewoon moeilijk zou worden met wettige middelen het rijkskanselierschap te veroveren. Scheen dat niet de bevestiging van de juistheid der sociaal-democratische tactiek van de laatste jaren? Scheen het niet, alsof bewaarheid zou worden de voorspelling van den hoofdredacteur

van de *Vorwärts* Stampfer, dat Hitler nimmer rijkskanselier zou worden? En toen daarop het vraagstuk van het ministerialisme een twistappel werd bij de Hitlerianen, waarvan de voorloopige verwijdering van Strasser uit de leiding het gevolg was, meenden toen niet vele kenners van Deutsche toestanden te mogen profeteeren, dat de trap van den ouden veldmaarschalk naar den eenvoudigen volksjongen Hitler het begin van het einde der nationaal-socialistische beweging zou worden? Deze opvatting moge bijdragen tot de verklaring, waarom het vakverbond ten opzichte van het nieuwe kabinet-Von Schleicher een min of meer tolerante houding heeft aangenomen.

Von Schleicher heeft zich op zijn post slechts korten tijd kunnen handhaven. Verslaggevers, die in deze bewogen dagen te Berlijn zijn geweest, deelen over de directe oorzaken van Schleicher's val en diens vervanging door Hitler het volgende mede. Von Schleicher, belaagd door zijn tegenstanders bij de Duitsch-nationalen en de nationaal-socialisten, zou kort voor zijn heengaan in een vertrouwelijke bespreking aan enkele leiders der sociaal-democratische partij hebben voorgesteld een gemeenschappelijke poging te doen om den dreigenden fascistischen staatsgreep met geweld neer te slaan. Genoemde leiders, die ten hoogste een uur bedenktijd kregen om een beslissing te nemen, weigerden, uit vrees voor de onvoorziene gevolgen van zulk een samenwerking met een rijksweergeneraal. Toen Von Schleicher zag, dat hij voor zijn plannen niet kon rekenen op den steun der arbeidersbeweging, raakte hij er van overtuigd, dat de benoeming van Hitler tot rijkskanselier onvermijdelijk was geworden en hij adviseerde na zijn ontslag rijkspresident Von Hindenburg in dien zin. Wij geven deze lezing met voorbehoud; uit latere geschiedschrijving of mémoires zal moeten blijken, wat er van waar is.

Op den 30en Januari 1933 werd Hitler door Von Hindenburg tot rijkskanselier benoemd. De rijkskanselier stelde het katholieke Centrum voor de vraag te willen toestemmen

in de verdaging van den rijksdag voor een jaar; toen het Centrum weigerde, ontbond Hitler den rijksdag en bepaalde de verkiezingen — de laatste, naar hij er aan toevoegde — op 5 Maart.

Enkele dagen voor de verkiezingen brak in den rijksdag brand uit. De politie arresteerde den Nederlander Van der Lubbe, bij wien een bewijs van lidmaatschap der Nederlandsche communistische partij werd gevonden. De rijksdagbrand werd het sein tot een ongekenden aanval op de sociaal-democratische en de communistische partij, aan welke beide partijen het voeren van een verkiezingsstrijd door het verbod van haar pers, van vergaderingen, verspreiden, plakken enz., volslagen onmogelijk werd gemaakt. Bij honderden tegelijk werden sociaaldemocraten en communisten in gevangenissen of concentratiekampen opgesloten; bij tientallen werden hun leiders vermoord. De rijksdagbrand miste zijn panische uitwerking op het kiezerscorps niet: het gaf den beiden partijen van Hitler en Hugenberg de volstreekte meerderheid in den rijksdag. Het getuigt van de onverwoestbaarheid van de sociaal-democratie, dat ondanks de ergste terreur niet minder dan zeven millioen kiezers hun stem uitbrachten op de sociaal-democratische partij.

Naschrift.

Het bovenstaande was reeds ter perse, toen zich na den vijftien Maart nog verscheidene historische gebeurtenissen hebben afgespeeld, die volledigheidshalve hier dienen te worden vermeld, verband houdende met de lotgevallen der Duitsche sociaal-democratische partij.

Vermelding verdient in de eerste plaats het tusschen de Tweede en de Derde Internationale begonnen debat over het eenheidsfront, dat omstreeks Kerstmis 1932 werd opgeworpen door de *Pravo Lidu*. Het blad nam als uitgangspunt, dat den laatsten tijd Rusland niet-aanvalsverdragen had gesloten met Frankrijk en Polen en voorbereidingen trof

een gelijksoortig verdrag te sluiten met Roemenië. Van deze verdragen was de bedoeling elkander wederzijds niet aan te vallen. Waarom, zoo vroeg de redactie, past Rusland dezelfde tactiek, die het ten opzichte van kapitalistische staten volgt, ook niet toe als het de internationale sociaal-democratie betreft? Het blad gaf in overweging tusschen de beide Internationalen een niet-aanvalsverdrag Vander-velde—Stalin te sluiten, geldig gedurende een jaar met de bepaling, dat het automatisch zou worden verlengd, indien het door geen der partijen werd opgezegd. Het voordeel hiervan zou zijn, dat de politieke toenadering tusschen Rusland en de andere staten zou kunnen worden aangevuld door een gelijktijdige toenadering tusschen de arbeiders der twee groote groepen. Dit zou, volgens de redactie, een der beste oplossingen zijn van het vraagstuk van het eenheidsfront, dat aldus zou ophouden een leeg slagwoord te zijn. De redactie herinnerde ten slotte aan de in April 1922 te Berlijn gehouden conferentie tusschen de Londensche (2e), Weensche (2½e), en de Moscousche (3e) Internationale. Toen mislukten de besprekingen, omdat de tijd voor eenheid nog niet rijp was, doch sedertdien is er veel gebeurd; de verwachtingen van Moscou, dat de communisten de sociaal-democratie zouden kunnen vernietigen, zijn niet verwezenlijkt. Het antwoord, dat het centraal orgaan van de communistische partij van Tsjecho-Slowakije, *Rude Pravo*, hierop gaf, wees de richting, waarin de latere besprekingen tusschen de twee Internationalen, rechtstreeks, zou gaan: de sociaal-democraten moesten ophouden „dienaren van het kapitalisme” te zijn. Zij moesten een communistische politiek voeren, waardoor het eenheidsfront een feit zou zijn.

Nog voor de gebeurtenissen van den vijftien Maart haar fatalen loop namen, richtte het Bureau van de Socialistische Arbeiders Internationale zich met den volgende oproep tot de arbeiders van de geheele wereld (dato 19 Februari 1933):

„AAN DE ARBEIDERS DER GEHEELE WERELD,

Op een oogenblik van het grootste gevaar voor de arbeidersklasse, voor de vrijheid en den vrede, voor de menschelijke beschaving, wenden wij ons tot u.

Verbonden met de grootkapitalistische en feodale reactie heeft Hitler de regeering van Duitschland in handen genomen. De beslissende strijd tusschen fascisme en arbeidersklasse is begonnen. Ontzaglijk veel staat op het spel. Slaagt in Duitschland het fascisme er in zijn macht te vestigen, dan gaan met de Deutsche democratie en met de Deutsche republiek de resultaten van een halve eeuw van proletarischen klassenstrijd verloren. Loopt het fascisme de arbeidersklasse in Duitschland onder den voet, dan verkeert het proletariaat in geheel Midden-Europa in het grootste gevaar, dan beteekent dit een aanmoediging voor de reactie in de geheele wereld om de arbeidersklasse haar sociale veroveringen te ontnemen. Daarom vertrouwen wij er op, dat de arbeiders van Duitschland, met wier zwaren strijd de socialisten van alle landen zich solidair voelen, het fascisme en de contra-revolutie zullen verslaan. Daarom doen wij een beroep op de arbeiders van alle landen om het Deutsche proletariaat, gedachtig aan de wereldhistorische beteekenis van zijn strijd, zoo krachtig mogelijk te steunen. De S.A.I. heeft altijd erkend, dat de broederstrijd van het proletariaat de voornaamste oorzaak van zijn zwakheid en derhalve de sterkste bondgenoot van het fascisme is. Als beslissende voorwaarde tot de volle ontplooiing der proletarische krachten heeft de S.A.I. dan ook steeds beschouwd het overwinnen der verdeeldheid en de eenheid van het proletariaat. In verband met de vreeselijke bedreiging van de arbeidersklasse van Duitschland en van de geheele wereld worden de tragische gevolgen der verdeeldheid zichtbaarder dan ooit te voren. De verwoestingen van de scheuring, die nu reeds vijftien jaar duurt, kunnen helaas niet plotseling ongedaan worden gemaakt. Doch de historische ervaring van het huidig oogenblik moet niet alleen haar werk doen voor de toekomst in den wil om één omvattende gesloten strijdorganisatie der arbeidersklasse te vormen, doch zij moet reeds thans leiden tot een poging om de strijdvaardigheid van het proletariaat zoo krachtig mogelijk te maken. De gevaren zijn te groot, dan dat de eensgezinde wensch der arbeiders naar eenheid van het geheele proletariaat voor partij-politieke manoeuvres zou mogen worden gebruikt. De S.A.I. streeft naar gemeenschappelijke actie van de geheele arbeidersklasse op grondslag van een open en eerlijke overeenkomst. Wij roepen de Deutsche arbeiders en de arbeiders van alle landen op om in verband met het tragische gevaar, waarvoor zij staan, de wederzijdsche aanvallen te staken en gemeenschappelijk het fascisme te bestrijden. De S.A.I. is steeds bereid geweest over zulk een strijdgemeenschap met de Communistische Internationale te onderhandelen, zoodra deze zich daartoe bereid verklaart."

Een week later, nadat deze oproep van de S.A.I. bekend was, schreef de Moscouische *Prawda* (27 Februari) in een redactioneel artikel o.a.:

„De sociaal-democratie is onverbrekkelijk verbonden met den burgerlijken staat, onafhankelijk er van, welke vorm van de burgerlijke dictatuur ook heerscht....

Er bestaat geen misdaad tegen de arbeidersklasse, die de sociaal-democratie niet gesteund heeft. De massa's willen tegen den oorlog en tegen het fascisme strijden. Onder den druk van deze machtige beweging, van onderen op, tracht de sociaal-democratie een manoeuvre uit te voeren, doordat zij den communisten voorstelt, een niet-aanvalspact te sluiten en directe onderhandelingen tusschen de beide Internationalen over een eenheidsfront van boven op te voeren, om tijd te winnen en de massa's van den *werkelijken en onmiddellijken strijd* (gespatieerd in de *Prawda*) tegen het fascisme en den oorlog af te leiden. De scheuring der arbeidersbeweging is het gevolg van den overgang der sociaal-democratie naar het kamp der bourgeoisie. Daarom kan deze eenheid slechts hersteld worden door de communistische partij, die de eenige revolutionaire partij van het proletariaat is.”

De Communistische Internationale antwoordde niet eerder dan op den dag der rijksdagverkiezingen, 5 Maart 1933, te laat om juist op dezen dag een eerste begin van het eenheidsfront tot practische werkelijkheid te maken. In tegenstelling tot de S.A.I., die diverse onderhandelingen tusschen de beide Internationalen had voorgesteld, meende de Moscouische Internationale, zeer ongewoon, de onderhandelingen over een eenheidsfront te moeten overlaten aan de diverse nationale sociaal-democratische en communistische partijen, echter onder de volgende voorwaarden:

- a. Communisten en sociaal-democraten beginnen dadelijk met de organisatie en doorvoering van de afweer tegen de aanvallen van het fascisme en de reactie op de politieke, vakvereenigings, coöperatieve en andere arbeidersorganisaties, op de arbeiderspers, op de vrijheid van vergadering, demonstratie en staking. Zij organiseeren een gemeenschappelijke afweer tegen de gewapende overvallen van de fascistische benden door stakingen. Zij moeten een begin maken met de organisatie van comité's van actie in de bedrijven, stempellokalen en arbeiderswijken, en van afweergroepen.

- b. Communisten en sociaal-democraten beginnen dadelijk met de organisatie van het protest van de arbeiders, met behulp van meetings, demonstraties en stakingen, tegen aanslagen op de sociale verzekering, tegen verlaging van den werkloozensteun, tegen ontslagen uit de bedrijven.
- c. Indien deze twee voorwaarden worden aangenomen en practisch doorgevoerd, houdt het Executief Comité der C. I. het voor mogelijk, den communistischen partijen aan te bevelen, zich voor den tijd van den gemeenschappelijken strijd tegen kapitaal en fascisme te onthouden van aanvallen op de sociaal-democratische organisaties.

In een commentaar op dit ontwijkende antwoord van Moscou teekende het secretariaat der S.A.I. het volgende aan:

„De bereidwilligheid tot onderhandelingen op internationalen grondslag is in den oproep van de Communistische Internationale niet te vinden. Zij vergenoegt zich met de aanbeveling tot onderhandelingen in de diverse landen. Soortgelijke besprekingen kunnen krachtens de helaas opgedane ondervindingen maar al te gemakkelijk van communistische zijde het karakter van manoeuvres aannemen en daardoor leiden tot vergiftiging van den toestand en tot toeneming in plaats van tot vermindering van het wantrouwen in de arbeidersbeweging. Wij voelen ons derhalve verplicht den bij de S.A.I. aangesloten partijen te adviseeren met de behandeling van soortgelijke communistische aanbiedingen in de afzonderlijke landen zoo mogelijk te wachten, totdat het bestuur van de S.A.I. een beslissing zal hebben genomen over dit nieuwe program der Communistische Internationale.”

Eind Maart kwam het Bureau der S.A.I. te Parijs bijeen, doch intusschen hadden de gebeurtenissen in Duitschland elkaar met een verbijsterende snelheid opgevolgd. Terwijl de besprekingen tusschen de Tweede en de Derde Internationale over het eenheidsfront op niets waren uitgelopen, werd niettemin dit eenheidsfront door de Hitler-regeering op doorzichtige wijze geconstrueerd. Een zoogenaamde, door niemand gecontroleerde, bekentenis van den brandstichter

Van der Lubbe, dat hij in betrekking had gestaan ook tot de sociaal-democratische partij, was voldoende om de geheele partijpers in Duitschland door een verbod te verlammen; alle redactie-bureaux werden gesloten, waardevolle bibliotheken verbrand, volkshuizen en vakvereenigingsgebouwen vernield of bezet, leiders gearresteerd en in vele gevallen gedood of ernstig mishandeld; sociaal-democratische en communistische staatsambtenaren werden overal, van de grootste steden tot de kleinste dorpen, op staanden voet ontslagen; binnen enkele dagen was onder de oogen der verbaasde wereld de uitroeijing van het Marxisme in Duitschland een feit. Zonder zichtbare teekenen van protest moest de eens zoo trotsche sociaal-democratische partij van Duitschland den smaad ondergaan, dat op het geboortehuis van Karl Marx, wiens sterfdag in een indrukwekkend congres zou worden herdacht, de nazi-vlag werd geplant. Voor de socialistische pers in het buitenland, bij gebrek aan contact met de verboden Deutsche partijpers en aangewezen op de gekleurde berichtgeving van het tot regeeringsbureau verheven Wolff-telegraafagentschap, werd het buitengewoon moeilijk haar lezers van den waren stand der zaken in Duitschland op de hoogte te houden. Deze moeilijkheden werden niet minder groot voor de onafhankelijke burgerlijke pers, toen het hoofdbestuur van de nationaal-socialistische partij, na alle Joodsche geleerden en Joodsche ambtenaren uit den staatsdienst te hebben ontslagen, besloot tot den stelselmatigen boycot van alle Joodsche zaken. Uit een stroom van particuliere brieven en mededeelingen, ook uit reisverhalen van betrouwbare verslaggevers bleek, dat de tot het buitenland doorgedrongen gruwelverhalen over vervolgingen, waaraan sociaal-democraten, communisten en Joden in Duitschland bloot stonden, slechts een flauwe afspiegeling waren van den werkelijken toestand, die met het woord „terreur” niet werd overdreven. Aanvankelijk gaven de nationaal-socialistische ministers bij monde van Hitler en Göbbels in door de radio verbreide redevoeringen

deze daden van geweld zelfs toe, haar verontschuldiging met de toevoeging, dat de daders handelden uit begrijpelijke vaderlandslievende gevoelens. Een aansporing echter tot de leden der partij om na de eerste opwindung van de nationale revolutie persoonlijke wraaknemingen te staken en de verdere uitroeiing van het Marxisme en de zuivering van Joodsche smetten over te laten aan het wettige gezag, kan moeilijk de daarvan gehoopte gevolgen hebben; men kan wel gemakkelijk booze geesten oproepen, maar hen bezweren gaat minder eenvoudig. In tal van openbare redevoeringen van leden der regeering waren de Marxisten voorgesteld als de ergste misdadigers, met wie zou worden afgerekend; de Jood was „an Allem Schuld”, de voornaamste schuldige van Duitschlands ongeluk. Het viel niet te verwonderen, dat de aldus opgezweepten volgelingen hun woede koelden op de vogelvrij verklaarde weerlooze Marxisten en Joden; wie hen mishandelde of neerschoot, kon zeker zijn van den dank van het vaderland en voor vervolging behoefde hij niet bevreesd te zijn.

De nog onafhankelijke buitenlandsche pers deed eenvoudig, wat haar menschelijke plicht was: zij schudde de openbare meening wakker en riep haar tegen het schrikbewind in Duitschland in het geweer, ten volle het gevaar beseffend, dat door haar publicaties de als gijzelaars vastgehouden Marxisten en Joden in Duitschland liepen. Speciaal de socialistische pers in het buitenland stond voor een ernstig gewetensconflict, daar de Duitsche regeering het verder verschijnen van socialistische bladen in het binnenland afhankelijk stelde van het staken der zoogenaamde „gruwelcampagne” in het buitenland. Zij weigerde zoo beslist mogelijk zich door de Hitler-regeering ook maar eenige beperking te laten opleggen; zij stelde zich op het eenig mogelijke en eenig juiste standpunt, dat vóór alles de waarheid behoorde te worden gediend; dit ging bij haar zelfs boven het wedertoestaan van de socialistische partijpers in Duitschland, waarop sommigen in de Duitsche partij

nog schenen te hopen. De eenige concessie, die men aan de naar het buitenland gezonden afgevaardigden van de Deutsche partij deed — de Hollandsche, Belgische en Fransche socialistische pers kreeg bezoek van Schiff, de Zwitsersche socialistische pers van Löbe —, was het in acht nemen van de grootst mogelijke voorzichtigheid bij het publiceeren van gruwelen in Deutschland, echter niet ter wille van de Deutsche partijpers, die aldus door de socialistische pers in het buitenland misschien wel tegen zichzelf in bescherming werd genomen, maar ter wille van de waarheid. Voor de waarheid, ten slotte, heeft Hitler het hoofd moeten buigen; het staat immers buiten twijfel, dat de aangekondigde stelselmatige boycot van Joodsche zaken tot één enkelen dag werd beperkt, uitsluitend door het spontane protest, dat uit alle deelen der wereld tegen de Jodenvervolgingen in Deutschland weerklonk.

Het valt niet te ontkennen, dat de passieve houding van de Deutsche partij overal in de socialistische beweging gevoelens van diepe teleurstelling opwekte. Met groote spanning zag men uit naar het rijksdagdebat van 23 Maart 1933, waarbij Otto Wels als voorzitter der Deutsche partij het woord zou voeren. Wij laten het stenografisch verslag van deze historische redevoering volledigheidshalve hier volgen.

„Dames en Heeren. De eisch in de buitenlandsche politiek in zake rechtgelijkheid van Deutschland, dien de rijkskanselier heeft gesteld, wordt door ons sociaal-democraten des te nadrukkelijker gesteld, daar wij hem van het begin af principieel hebben verdedigd („zeer waar” bij de sociaal-democraten). Ik mag mij in dit verband misschien wel een persoonlijke opmerking veroorloven, dat ik als eerste Duitscher voor een internationaal gezelschap, in het congres te Bern van 3 Februari 1919, de onjuistheid van de schuld van Deutschland aan het uitbreken van den oorlog heb verdedigd („zeer waar” bij de sociaal-democraten). Nooit heeft enig beginsel onzer partij ons kunnen verhinderen of verhinderd de rechtvaardige eischen van het Deutsche volk tegenover andere volken van de wereld te verdedigen („bravo” bij de sociaal-democraten).

De rijkskanselier heeft ook gisteren in Potsdam woorden gesproken, die wij tot de onze maken. Hij heeft gezegd: „Uit de dwaasheid van de theorie van eeuwige overwinnaars en overwonnenen kwam de dwaas-

heid van de schadevergoedingen en als gevolg daarvan de catastrofe in het economisch leven der geheele wereld." Deze woorden gelden voor de buitenlandsche politiek, maar niet minder voor de binnenlandsche politiek („zeer waar" bij de sociaal-democraten). Ook hier is de theorie van de eeuwige overwinnaars en overwonnenen, zooals de rijkskanselier zei, een dwaasheid.

De woorden van den rijkskanselier herinneren ons echter ook aan iets anders, uitgesproken op 23 Juli 1919 in de Nationale Vergadering. Daar werd gezegd: „Wij zijn weerloos, weerloos is echter niet eerloos (levendige toestemming bij de sociaal-democraten). Zeker, de tegenstanders willen ons de eer ontrooven, daaraan valt niet te twifelen. Maar dat deze poging tot eereroof zich eens op deze roovers zelf zal wreken, dat het niet onze eer is, die bij dit wereldtragedie ten onder gaat, dat gelooven wij tot onzen laatsten ademtocht" („zeer waar" bij de sociaal-democraten. Geroep bij de nationaal-socialisten: „Wie heeft dat gezegd?"

Dat staat in een verklaring, die een door sociaal-democraten geleide regeering destijds uit naam van het Deutsche volk voor de geheele wereld heeft afgelegd, vier uur voor de wapenstilstand afliep, om het verdere oprukken van den vijand te verhinderen. Bij de woorden van den rijkskanselier vormt die verklaring een waardevolle toevoeging.

Uit een vrede door geweld komt geen zegen („zeer waar" bij de sociaal-democraten) en zeker niet wat de binnenlandsche politiek aangaat (hernieuwde instemming bij de sociaaldemocraten). Daarop bouwt men geen werkelijke volksgemeenschap. De eerste voorwaarde daartoe is recht voor allen. De regeering mag zichzelf tegen ruwe uitwassen van de polemiek beschermen, zij mag een beroep op het geweld met gestrengheid verhinderen. Dat mag zij doen, mits het naar alle kanten in dezelfde mate en onpartijdig geschiedt en mits men vermijdt overwonnen tegenstanders te behandelen alsof zij vogelvrij waren („zeer waar" bij de sociaal-democraten). Men kan ons de vrijheid en het leven ontnemen, maar niet de eer (luide bijval bij de sociaal-democraten).

Na de vervolgingen, die de sociaal-democratische partij in den laatsten tijd heeft ondergaan, zal billijkerwijze niemand van haar verlangen of kunnen verwachten, dat zij haar stem geeft aan de hier ingediende machtigingswet. De verkiezingen van den vijften Maart hebben den regeeringspartijen de meerderheid gebracht en hun daardoor de mogelijkheid gegeven streng naar letter en geest van de Grondwet te regeeren. Waar deze mogelijkheid bestaat, bestaat ook de plicht. („Zeer waar" bij de sociaal-democraten). Critiek is heilzaam en noodzakelijk. Nog nooit, sedert een Deutsche rijksdag bestaat, is de contrôle der openbare zaken door de gekozen vertegenwoordigers van het volk in zulk een mate uitgeschakeld als thans geschiedt („zeer waar" bij de sociaal-democraten). en zooals dit nog meer zal geschieden door de nieuwe machtigingswet. Zulk een almacht van de regeering moet des te ernstiger gevolgen

hebben, daar ook de pers van haar bewegingsvrijheid is beroofd.

Dames en Heeren. De toestanden, die thans in Duitschland heerschen, worden vaak in krasse bewoordingen beschreven. Zooals altijd in zulke gevallen ontbreekt het niet aan overdrijving. Wat mijn partij betreft zoo verklaar ik hier: wij hebben noch te Parijs om interventie verzocht, noch millioenen naar Praag in veiligheid gebracht, noch overdreven berichten naar het buitenland gezonden („zeer waar” bij de sociaal-democraten). Het zou gemakkelijk zijn zulke overdrijvingen tegen te gaan, wanneer in het binnenland een berichtgeving mogelijk zou zijn, die het ware van het onware kon scheiden (luide toejuichingen bij de sociaal-democraten). Nog beter zou het zijn, wanneer wij met een eerlijk geweten konden verklaren, dat de rechtszekerheid voor iedereen weer was hersteld (hernieuwde toejuichingen bij de sociaal-democraten). Mijne heeren, dat hebt gij in uw hand.

De heeren van de nationaal-socialistische partij noemen de door hen ontketende beweging een nationale revolutie, niet een nationaal-socialistische. De verhouding van hun revolutie tot het socialisme beperkt zich tot dusver tot de poging om de sociaal-democratische beweging te vernietigen, die sedert meer dan twee menschenleeftijden de vertegenwoordigster der socialistische idee is geweest (gelach bij de nationaal-socialisten) en dit ook zal blijven. Indien de heeren van de nationaal-socialistische partij socialistische daden willen verrichten, dan hebben zij geen machtigingswet noodig („zeer waar” bij de sociaal-democraten). Zij zijn dan in dit Huis zeker van een verpletterende meerderheid. Ieder voorstel van hen, in het belang van den arbeider, den boer, den kantoorbediende, den ambtenaar, of den middenstand, zou zeker zijn van aanneming, zoo niet met algemeene stemmen, dan toch met een overgroote meerderheid (levendige instemming bij de sociaal-democraten, gelach bij de nationaal-socialisten). Niettemin willen zij voorloopig den rijksdag uitschakelen om hun revolutie voort te zetten. Vernietiging van het bestaande is echter nog geen revolutie. Het volk verwacht positieve daden. Het wacht op doortastende maatregelen tegen de verschrikkelijke economische ellende, die niet alleen in Duitschland, maar in de geheele wereld heerscht. Wij, sociaal-democraten, hebben in den moeilijksten tijd medeverantwoordelijkheid gedragen en zijn daarvoor gesteenigd („zeer waar” bij de sociaal-democraten, gelach bij de nationaal-socialisten). Onze prestaties voor het herstel van staat en maatschappij, voor de bevrijding van de bezette gebieden, zullen den toets der historische critiek doorstaan (instemming bij de sociaal-democraten). Wij hebben recht voor allen en een sociaal arbeidsrecht gemaakt. Wij hebben geholpen een Duitschland te bouwen, waarin niet alleen voor vorsten en baronnen, maar ook voor mannen uit de arbeidersklasse de weg tot de leiding van den staat open ligt (hernieuwde instemming bij de sociaal-democraten). Gij kunt dit niet ontkennen, zonder uw eigen leider prijs te

geven (bijval en applaus bij de sociaal-democraten). Tevergeefs zal de poging blijven om het rad der geschiedenis terug te draaien. Wij sociaal-democraten weten, dat men feiten van machtspolitiek niet door een eenvoudig beroep op het recht teniet kan doen. Wij zien als feit de machtspolitiek van uw tegenwoordige heerschappij. Maar ook het rechtsbewustzijn van het volk is een politieke macht en wij zullen niet ophouden op dit rechtsbewustzijn een beroep te doen.

De Grondwet van Weimar is geen socialistische Grondwet. Maar wij houden vast aan de grondbeginselen van den rechtsstaat, van de rechtsgelijkheid, van het sociale recht, die daarin zijn omschreven. Wij Duitse sociaal-democraten houden in dit historisch oogenblik plechtig vast aan de grondbeginselen van menschelijkheid en gerechtigheid, van vrijheid en van socialisme (luide instemming bij de sociaal-democraten). Geen machtigingswet geeft u de macht ideeën, die eeuwig en onverwoestbaar zijn, te vernietigen. Gij zelf, immers, noemt zich socialist. De socialistenwet heeft de sociaal-democratie niet vernietigd. Ook uit nieuwe vervolgingen kan de Duitse sociaal-democratie nieuwe kracht putten.

Wij brengen onzen groet aan hen, die worden vervolgd en die in nood verkeerden. Wij brengen onzen groet aan onze vrienden in het Rijk. Hun standvastigheid en hun trouw verdienen bewondering. Hun moed der overtuiging, hun onwankelbaar vertrouwen (gelach bij de nationaal-socialisten, „bravo” bij de sociaal-democraten) zijn waarborgen voor een betere toekomst (herhaalde levendige toejuichingen bij de sociaal-democraten, gelach bij de nationaal-socialisten)”

Kort voor en na de rijksdagzitting vergaderden de executieve en het bureau van de Socialistische Arbeiders Internationale, eerstgenoemde 18 en 19 Maart 1933 in Zürich — aanwezig waren 17 landen, vertegenwoordigd door 35 gedelegeerden —, laatstgenoemde op 27 Maart in Parijs, waar in het gebouw der partij 9 leden van het Bureau aanwezig waren. In beide vergaderingen waren geen vertegenwoordigers der Duitse partij aanwezig. De executieve nam twee resoluties aan, de eene over het eenheidsfront, de andere betrekking hebbende op de agenda van een in Juni 1933 te houden conferentie der S.A.I. Wij laten beide resoluties hier in extenso volgen. Die over het eenheidsfront luidt:

„De executieve van de S.A.I. constateert, dat alleen onderhandelingen tusschen de beide Internationalen als zoodanig kunnen leiden tot een oprechte en eerlijke overeenstemming nopens een gemeenschappelijke

actie voor de verdediging tegen het fascisme en tegen de imperialistische reactie. Zij constateert voorts, dat de Communistische Internationale op 5 Maart, dus toen de beslissing in Duitsland nog niet was genomen, heeft gereageerd op het manifest der S.A.I. Het is bekend dat de Communistische Internationale in het geheel niet is overgegaan op de voornaamste door de S.A.I. aan de orde gestelde problemen. Het is eerder is te werk gegaan volgens het oude recept, dat men in de vorige handelingen sprake was heeft zij voorwaarden gesteld en een aantal scheldwoorden gericht aan het adres der imperialistische partijen. Het systeem, volgens het voorschrift van Moscov, dat men moet handelen in landen, waar de communistische partijen onbetrekkende bij de gebeurtenissen bewijst, dat men in Moscou ook door de tragische omstandigheden in Duitsland nog niet heeft geleerd, dat een eerlijke en openbare samenwerking van alle krachten der arbeidersklasse een universele noodzaak is geworden.

Zoolang de Communistische Internationale geen antwoord geeft op de haar gestelde principieele vraag, en zoolang onderhandelingen tussen de beide Internationalen geen resultaat hebben, adviseert de S.A.I. aan de haar aangesloten partijen dringend geen afzonderlijke onderhandelingen te voeren."

De resolutie over de agenda der in Juni 1933 te houden conferentie der S.A.I. luidt als volgt:

"De mobilisatie van de onverschillige massa in Duitsland door de Hitler-beweging en het gebruik maken, bij het grèpen naar de macht van alle methoden van het terrorisme heeft niet alleen de Duitse arbeidersbeweging, maar tevens de geheele internationale arbeidersbeweging voor een nieuwen toestand en voor nieuwe problemen gesteld. De overwinning van het fascisme in Duitsland heeft de internationale reactie machtig versterkt en de arbeidersklasse voorloopig in het algemeen gedrukt. De nieuwe toestand eischt een zoo grondig mogelijk onderzoek van de geheele strategie en tactiek der internationale arbeidersbeweging, eischt het onverbiddelijk blootleggen der omstandigheden die tot de overwinning van het fascisme in Duitsland en nog niet terugdeinzen voor het vaststellen van de oorzaken, waardoor de arbeidersbeweging onmogelijk werd gemaakt haar innerlijke krachten in de beslissende uren te doen gelden. Dit volstrekt noodzakelijke onderzoek heeft tot doel de nieuwe opkomst van de arbeidersklasse voor te bereiden de herovering van verloren en de verovering van nieuwe stellingen te verzekeren. Deze belangrijke en groote taak moet ernstig en onafgebroken uitvoer worden gebracht. Derhalve besluit de executieve der S.A.I. de conferentie van Juni 1933 te wijden aan de behandeling van deze problemen.

De overwinning van de contra-revolutie in Duitschland zal ongetwijfeld tot gevolg hebben, dat zwakke en wankelmoedige elementen zich aan de nieuwe heeren onderwerpen, kan tot gevolg hebben, dat bepaalde elementen ook theoretisch vrede willen sluiten met het hakenkruis door zich van het internationalisme af te wenden. Dergelijke uitingen van verval kunnen ons niet afbrengen van onze overtuiging, dat de overweldigende meerderheid van die millioenen, die op 5 Maart ondanks terreur en bedrog het socialisme hebben hooggehouden, hun idealen ook verder trouw zullen blijven. De zware strijd, die de arbeidersklasse wacht, zal het kaf van het koren scheiden en voor de wederopstanding van het Duitsche proletariaat een beteren grondslag leveren dan ooit, een grondslag, die alleen kan zijn de internationale solidariteit van het proletariaat tot verovering van de politieke macht door de arbeidersklasse".

Het is deze laatste resolutie vooral geweest, die in de kringen van het Duitsche partijbestuur verontwaardiging heeft gewekt en die de aanleiding is geweest tot het ontslag van Otto Wels als lid van het bureau der S.A.I. Deze verontwaardiging is begrijpelijk. Het komt ons voor, dat de bewoordingen der resolutie zeer ongelukkig zijn gekozen. Dat de houding van de Duitsche vakbeweging aanleiding geeft tot twijfel over haar betrouwbaarheid als bondgenoot der socialistische partij, valt niet te ontkennen, doch op haar kan de scherpe veroordeeling der executieve, die men tussen alle regels kan lezen, moeilijk slaan, daar de vakbeweging een terrein is, dat niet tot de bevoegdheden eener politieke Internationale behoort, ook al is deze vakbeweging de moderne en de Internationale de socialistische. De resolutie moet dus, tenzij de executieve haar competentie heeft overschreden — wat met de vroeger aan den dag gelegde voorzichtigheid bijna ondenkbaar schijnt — betrekking hebben op de Duitsche sociaal-democratie alleen. De S.A.I. daagt door haar resolutie de partij in Duitschland voor haar rechterstoel. Zij heeft daartoe het recht en ook den plicht en het is een verheugend teeken, dat de Internationale daardoor blijk geeft haar verouderde opvattingen omtrent de heilige souvereiniteit der aangesloten partijen te willen herzien. Doch de veroordeeling der Duitsche partijleiding, nog voor zij voor den vierschaar is verschenen en gelegenheid heeft

gehad zich te verdedigen, de scheiding, die de Internationale maakt tusschen — laat het ons in goed Hollandsch zeggen — de laffe leiding, die voor een deel aanstalten maakt om naar het vijandelijk kamp over te loopen en de trouwe massa, die weet wat idealisme is, lijkt ons ontactisch en onkiesch. Zij verzwakt eenerzijds den plotselingen moed der Internationale, anderzijds zal zij weinig bevorderlijk zijn om de aangesloten partijen te bewegen iets te offeren van het nationale gezag, dat in iedere internationale vereeniging een grooten en vaak een verderfelijken invloed heeft. Er schijnen op dit oogenblik in onze Internationale anti-Duitsche gevoelens te bestaan, die voor haar toekomst zeer bedenkelijk zijn.

Gelukkig schijnt men, voor zoover men dat ten minste op een afstand kan beoordeelen, in de Internationale terug te komen op dit voorbarige vonis, althans wat de Duitse partij betreft. De aanleiding hiertoe is o.m. geweest een rijksconferentie, die op 26 April 1933 in het rijksdaggebouw bijeen is geweest, en waaraan meer dan 100 vertegenwoordigers uit het geheele Rijk hebben deelgenomen. Ofschoon de voorbereidingen tot deze conferentie in het geheim waren genomen, besloot men de vergadering te houden in het rijksdaggebouw, dat met uitzondering van de groote vergaderzaal na den brand intact is gebleven, zoodat de niet verboden partij eigenlijk vergaderde onder bescherming van den rijksdagpresident Goering en het verwijt ontging een complot te smeden tegen de veiligheid van den staat. Vertegenwoordigd waren alle districten van Duitschland met uitzondering van Hessen-Kassel, waar juist enkele dagen tevoren uitgebreide huiszoekingen waren verricht. In deze rijksconferentie, ofschoon zij er eigenlijk niet een vergadering was — alleen het congres heeft daartoe de bevoegdheid — werd tevens het partijbestuur hernieuwd. Het herstellen van een congres is echter practisch voorkeeps een noodzaak, terwijl anderzijds de partij de gelegenheid wilde aangrijpen na de catastrophale nederlaag nieuwe mannen in de leiding

te kiezen. Daarom was door het partijbestuur besloten in deze conferentie alle functies ter beschikking te stellen. Het resultaat dezer vernieuwing is als volgt.

De in het land gebleven oude leiders werden met zeer groote meerderheden herkozen. Aan hen werden toegevoegd vertegenwoordigers van de jongere generatie (Hertz, Rinner, Ollenhauer) en vertegenwoordigers van de linkerzijde (Böchel uit Chemnitz en Dietrich uit Thüringen, voorts Künstler en Aufhäuser). Uitgetreden zijn de leden van het partijbestuur, die in het buitenland vertoeven (Breitscheid, Crispian, Dittmann en Hilferding), ofschoon hierbij uitdrukkelijk werd verklaard, dat dit alleen geschiedde uit overwegingen van doelmatigheid en dit geen oordeel over de betrokken personen beteekende. Bovendien bleven drie oudere partijgenooten (Hildenbrand, Moses en Frank) tegenover jongere kandidaten in de minderheid. In het algemeen heeft men deze verkiezing zoo uitgelegd, dat gebleken is de wil om de partij te verjongen en haar actiever te maken, doch dat men tevens de oudere generatie de gelegenheid heeft willen laten verder samen te werken met het jongere geslacht. Het was deze oudere generatie, die in de conferentie bij monde van Otto Wels de leiding had. Allen waren het er over eens om zelfs onder de moeilijkste omstandigheden vast te houden aan het democratische, internationale socialisme. Dit beteekent, dat de partij zich in zeker opzicht heeft losgemaakt van de vakbeweging, welker houding in partijkringen scherp wordt gecritiseerd. Ook al beseft men, dat de vakbeweging zich buigt onder den heerschenden druk ter wille van de bescherming harer leden —, veroordeeld werden de pogingen van vakvereenigingsbladen om zulk een tactiek een theoretischen grondslag te geven door aanpassing bij de fascistische ideologie en phraseologie. Scherp heeft Wels zich tegen deze verachtelijke aanpassing gekeerd. Dat daarbij de noodzakelijkheid bleek om internationaal te blijven strijden tegen kapitalisme en sociale recatie, zal er naar men mag hopen toe bijdragen om de misverstanden uit

den weg te ruimen, die in den laatsten tijd waren ontstaan. Het socialisme, zooals dit wordt vertegenwoordigd door de sociaal-democratische partij van Duitschland, blijft democratisch en internationaal.¹⁾

De *Internationale Information*, uitgegeven door het secretariaat der Socialistische Arbeiders Internationale, waaraan dit bovenstaande is ontleend, publiceert eveneens een uittreksel van de in bedoelde rijksconferentie door Otto Wels gehouden rede. Dit uittreksel volgt hier in extenso.

Nameloos leed is in de afgelopen weken over talloze sociaal-democratische partijgenooten en functionarissen gekomen. Maar dit persoonlijk leed beteekent niets in verhouding tot de ramp, die de geheele arbeidersbeweging heeft getroffen. Het is begrijpelijk, dat men thans in de eerste plaats vraagt naar het waarom en het hoe van dit ongeluk en dat de oorzaken eveneens worden gezocht in de persoonlijke mislukking van enkelen. Waar van persoonlijke mislukking sprake is, zullen de consequenties moeten worden getrokken. Doch het zou kortzichtig zijn de oorzaken alleen te zoeken in fouten van enkelen. Wie de dingen zoo beschouwt en wie gelooft, dat alles thans uitstekend in orde zou zijn, indien men slechts naar zijn raad had geluisterd, onderschat de diepe krachten, die ten grondslag liggen aan dit wereldgebeuren. Het was de arbeidersklasse zelf, die niet was opgewassen tegen de ontzaglijke problemen van den tijd, die zich liet uiteenscheuren, toen eenheid was geboden.

De sociaal-democratie heeft sedert 1918 geweldige prestaties op haar rekening. Zij heeft niets te verloochenen of af te zweren. De economische crisis van de wereld heeft haar voor een taak gesteld, die een andere macht ter wereld evenmin heeft kunnen oplossen. Wij weten als wetenschappelijk geschoolde socialisten, dat er geen universeel middel tegen de werkloosheid is en dat de hervorming van het economisch leven tot verstandiger mogelijkheden voor de menschheid alleen na langdurigen en moeilijken strijd valt

¹⁾ *Internationale Information*. No. 24, 6 Mei 1933.

te bereiken. Maar de groote massa van de lijdende menscheid was van een wetenschappelijk inzicht niet gediend, zij begreep niet onze nuchtere, zakelijke en geleidelijke politiek. Hierdoor kreeg het nationaal-socialisme zijn groote kansen, die wij hebben onderschat. Wij hebben ons getroost met het parool: „Deutschland is geen Italië". Wij mogen thans niet in de omgekeerde fout vervallen en ons overgeven aan het fatalistisch geloof, dat zich nu in Deutschland alles zal herhalen, wat ook in Italië is gebeurd. Een verandering is noch te verwachten van den onvermijdelijken gang van het economisch leven, noch van de buitenlandsche politiek. Evenwel heeft het nationaal-socialisme het niet in zijn macht een einde te maken aan de economische wereldcrisis voor Deutschland of de gevolgen van den verloren oorlog voor de buitenlandsche politiek op te heffen.

Er is geen sprake van een belangrijke beterschap in het economisch leven. De tendenzen naar beterschap en verslechting loopen door elkaar. Tegenover de drijfkracht, die uitgaat van het uitvoeren van openbare werken, staan economische en politieke hindernissen van allerlei soort. Een mogelijke beterschap kan slechts zeer langzaam komen. Het Amerikaansche dollar-experiment is een nieuwe bron van onrust en bemoeilijkt de ontwikkeling van het internationale handelsverkeer. De wanhoop over den graad van de kapitalistische crisis bevordert de neiging tot experimenten op het terrein van de financieele politiek. Daardoor krijgt men geen voorsprong. Het overwinnen van de crisis wordt er slechts door bemoeilijkt. Het proces van herstel zal des te langzamer gaan, naarmate het meer wordt bemoeilijkt door politieke onrust in de wereld.

Op het gebied van de buitenlandsche politiek is de toestand allesbehalve rooskleurig. Deutschland is in de wereld geïsoleerd, zooals het dit was tijdens den wereldoorlog. De haat, die toen tegen Deutschland opstak, heeft het de nederlaag bezorgd en het den geweldvrede van Versailles opgedrongen. Wij hebben alles gedaan om dezen haat te doen

verminderen en Duitschland op te nemen in den kring van rechtsgelijke volken. Thans, speciaal na den dag van den Jodenboycot, schijnt dit werk vernietigd. Rapallo is geweest, Rusland vertoont toenadering tot Frankrijk en Polen, de machtspositie van Frankrijk neemt toe. Met groote geestdrift heeft men te Parijs het debat in het Engelsche Lagerhuis gevolgd, dat alle partijen van de Engelsche volksvertegenwoordiging vereenigde tot een eenheidsfront tegen Duitschland. Hetzelfde geldt voor de overwinning, die de Oostenrijksche bondskanselier Dollfuss heeft behaald, toen hij naar Rome ging om Mussolini tegen de aansluiting van Oostenrijk bij Duitschland te bewegen. Wij zien niet in, hoe de verdragen vrijwillig kunnen worden herzien. Een geweldadige oplossing is reeds bij voorbaat uitgesloten. Ook Hitler heeft gezegd, dat Duitschland ten minste tien jaar vrede noodig heeft. In geen geval behoeven wij er op te rekenen, dat een verandering voor Duitschland van buiten zal komen. Het was het ongeluk van de Deutsche republiek, dat zij niet is voortgekomen uit de eigen kracht van het Deutsche volk, maar een kind van de nederlaag was. Nooit zal het Deutsche volk zijn vrijheid kunnen krijgen op de punten van buitenlandsche bajonetten. Het moet deze vrijheid zelf willen en er zelf voor vechten.

Wij, Deutsche sociaal-democraten, hebben veel gepresteerd en voor ons volk ontzaglijke offers gebracht. Wanneer wij internationaal zijn, dan zijn wij dat niet tegen het volk, maar juist ter wille van het volk, omdat wij inzien, dat het welzijn van ons volk niet ligt in een vijandelijk isolement, maar alleen is te vinden in gemeenschappelijke samenwerking met andere landen. Hoe willen de nationaal-socialisten het internationale financieele kapitaal bestrijden, wanneer zij zich niet internationaal vereenigen met alle anti-kapitalistische krachten van de wereld? Dat men de internationale uitbuiting internationaal moet bestrijden, is de groote gedachte van ons Mei-feest, dat geboren is uit den strijd om den achturendag. Aan deze Mei-gedachte van deze internationale

gezindheid blijven wij getrouw. Ik hecht er aan dit uitdrukkelijk te verklaren, daar mijn persoonlijk ontslag uit het bureau van de Internationale in vele gevallen verkeerd is uitgelegd. Wij blijven internationaal uit liefde tot ons eigen volk.

Een verandering kan slechts komen uit de geestelijke en zedelijke krachten van ons volk zelf. De feiten van de machtspolitiek kunnen invloed hebben op onze tactiek, maar nimmer kunnen zij iets veranderen aan onze overtuiging, tenzij deze er slechts door wordt versterkt. Er mag geen sprake zijn van een geestelijke onderwerping of aanpassing. Wij mogen niet doen, alsof het verschil tusschen ons en de nationaal-socialisten niet zoo heel erg groot is. Neen, het verschil is ontzaglijk groot!

Wij, sociaal-democraten, houden vast aan den rechtsstaat, aan de staatsburgerlijke vrijheid en de rechtsgelijkheid, aan de ideeën van de rechtvaardigheid en de menschelijkheid. Het is niet erg verstandig van hen in onze rijen, die thans spreken over den totalen staat en over verouderde liberale gedachten. Het liberalisme moge niet jong meer zijn, het anti-liberalisme is zeker veel ouder. En de totale staat? Hebben wij hem dan niet in den tijd van het absolutisme gehad, hebben wij hem dan niet in den tijd van den wereldoorlog gehad en heeft de massa onder dezen totalen staat, onder deze almacht van den staat, niet altijd verlangd naar en met succes gestreden voor het recht van de persoonlijkheid en voor het recht der menschheid? Wat men de verouderde liberale denkbeelden noemt, dat zijn de leerstellingen van Kant, Fichte en Hegel, die volgens een beroemd woord van Engels evenzeer tot de vaders van de Duitsche arbeidersbeweging hooren als de groote utopisten van het socialisme. Echt socialisme is de verwezenlijking van het menscheijheidsideaal, is niet denkbaar zonder geestelijke vrijheid en een partij, die zou ophouden voor het gelijke recht van alle staatsburgers zonder onderscheid van geloof en van ras te strijden, zou den naam van sociaal-democraten

tische partij van Duitschland niet meer mogen dragen.

Ik kan mij niet voorstellen, dat de kameraden van de vakbeweging op dit beslissend punt anders denken dan wij. De taak van de vakbeweging is in de eerste plaats te strijden voor de stoffelijke belangen van de arbeiders en kantoorbedienden. Dat heeft zij jarenlang in kameraadschappelijke samenwerking met ons en niet zonder succes gedaan. Dat in een tijd van dalende conjunctuur in een verslagen Duitschland hogere loonen en sociale ondersteuning konden worden betaald dan in de meeste overwinnaarslanden, was te danken aan haar en aan ons gemeenschappelijk werk. Maar ook in de groote problemen van wereldbeschouwing hebben wij naast elkaar gestaan en daardoor de arbeidersklasse gemeenschappelijk gediend. Indien daaraan iets zou worden veranderd, zou het ieder van ons smarten, maar aan onze overtuiging zou het niets veranderen.

Onze organisaties, de politieke partij en de vakbeweging, zijn voortgekomen uit een gemeenschappelijke groote idee. Het kan niet waar zijn, dat eerst de organisatie er is en dat daarna de idee komt. Omgekeerd moet eerst de idee er zijn en wanneer deze idee sterk en levensvatbaar is, dan ontstaat daaruit de organisatie. Het zou een hopelooze onderneming zijn, wanneer men het leven van de organisatie poogt te redden door het prijsgeven van de idee. Is de idee prijsgegeven, dan sterft ook de organisatie. Maar wordt de organisatie door krachten van buiten kapot geslagen, dan blijft altijd nog in miljoenen hoofden en harten de idee en zij waarborgt ook de wedergeboorte van de organisatie.

Nog nooit heeft een regeeringsstelsel eeuwig geduurd. Voor ons komt het er op aan, door welke krachten het eens zal worden vervangen. In dit opzicht gaat de strijd tusschen democratisch socialisme en bolsjewisme.

De sociaal-democratie kan van het ideologisch verzet tegen de thans bestaande denkbeelden niet afzien. Dat zou niet alleen beteekenen zich overgeven aan het thans bestaande systeem, maar ook aan het bolsjewisme. Noch van

het een, noch van het ander kan sprake zijn. Al zijn enkelingen mislukt, de geschiedenis van onzen tijd zal spreken over het stille heldendom van tienduizenden. Op dit heldendom houden wij het oog gevestigd en wij zullen daar naar streven, zoolang wij er nog de kracht toe hebben. Dan zullen wij onze groote en heilige idee en tevens de kracht van onze beweging over den stroom van den tijd naar de oevers van een betere toekomst brengen en alles het hoofd bieden, wat er ook moge komen.

De vergadering nam ten slotte met algemeene stemmen de volgende resolutie aan: Het is en blijft de taak van de sociaal-democratische partij het socialisme en de arbeidersklasse te dienen. Het internationale verband tusschen de kapitalistische wereld en al haar verschijnselen van onderdrukking en uitbuiting is nimmer zoo duidelijk gebleken als thans en rechtvaardigt de overtuiging, dat de strijd tegen dit kapitalisme slechts internationaal kan worden gevoerd. De sociaal-democratie houdt vast aan de overtuiging, dat zonder geestelijke vrijheid en staatsburgerlijke rechtsgelijkheid geen sprake kan zijn van een werkelijk socialisme. Beginsellooze overloopers verdienen terecht de algemeene verachting. Door onwrikbaar vasthouden aan haar grondbeginselen en door het gebruik maken van de gegeven wettelijke mogelijkheden voor haar werk dient de sociaal-democratische partij van Duitschland het volk en het socialisme.

De samenstelling van het partijbestuur is na de verkiezing als volgt: Otto Wels (voorzitter), Hans Vogel, Crummenerl, Marie Juchacz, Litke, Anna Nemitz, Elfriede Ryneck, Stahl, Stampfer, Stelling, Westphal, allen herkozen; voorts: Aufhäuser, Böchel, Dietrich, Hertz, Künstler, Löbe, Ollenhauer, Rinner, Sollmann, allen nieuw gekozen; geen lid zijn meer: Friedrich Bartels en Heinrich Schulz (beiden gestorven), Konrad Ludwig (ontslag genomen wegens ziekte) en Crispian (voorz.), Dittmann (secr.), benevens de bijzitters: Breitscheid, Frank, Hildenbrand, Hilferding en Moses.

Wij hopen, dat het door de Internationale aangekondigde

onderzoek, dat van groote waarde kan zijn, zich niet alleen zal beperken tot de houding van de Deutsche partij, maar een onderdeel zal vormen van de algemeene vraag hoe het kwam, dat het Duitsche volk zich zoo liet „verruden“. Want om met het reeds vermelde Marx-citaat te beklunen: het zou treurig zijn gesteld met de vooruitzichten van een politieke partij en, voegen wij eraan toe, het zou weinig gewild zijn met de vooruitzichten van onze politieke internationale „indien haar geheele politieke inventaris bestond in de erkenning, dat burger die-en-die geen vertrouwen verdient.“

*) Erkend moet worden, dat er in de Deutsche social-democratie in dit opzicht elementen zijn, die het den vrienden der partij in het buitenland niet gemakkelijk maken. Wij hebben hierbij het oog op de houding van een deel der social-democratische rijksdagfractie, dat op 17 Mei j.l. na de met zooveel spanning verwachte aanval van Hitler op diens aanval op het Vredesverdrag van Versailles voor de volgende resolutie heeft gestemd: „De Deutsche rijksdag als de vertegenwoordiging van het Duitsche volk aan de verklaring van de rijksregering goed, eischt de rechtsgeldigheid van het Vredesverdrag en schaart zich aaneengesloten achter de rijksregering.“ Wij willen niet voortgaan in het feit, dat het Vredesverdrag van Versailles een nagel is aan den doodskamp van Duitscher, zelfs van den Duitschen communist. De haat tegen dit verdrag is in Duitschland veel en veel grooter, dan wij ons hier in een klein land kunnen voorstellen. Inderdaad is het Vredesverdrag een der voornaamste oorzaken van het politieke, economische en financieele verval van Europa na den oorlog. Doch het was juist daarom, dat de nationaal-socialisten in hun dagelijkse propaganda en Hitler zelf in een vloeiende onderdrukking, te vuur en te zwaard, van social-democraten en communisten een stal van hun vermogens en eigendommen, de geraffineerde verworven van den loom en tal van andere uitingen van terreur. De buitenlandse politiek van Hitler heeft ophouden in het tekenen gestaan van den revanche-oorlog; de openlijke en verstaane bedreigingen van hen, die thans het lot van Duitschland in handen hebben, zijn doordoor het buitenland en met name door Frankrijk, Engeland en Amerika niet onverschillig. Niemand — en blijken hun vroegere verklaringen ook de Deutsche social-democraten niet — gelooft, dat de nationalistische regering van Duitschland ernstig de ontwapening der andere staten wenscht, iedereen ziet thans wel zeer duidelijk in, dat zij ontwapening de wapening van Duitschland verlangt. Dit in den rijksdag openlijk verklaren van, men bedenke dat intusschen goed, het begin zijn geworden van een Garcholomenseisde antwoord, dat de nationaal-socialisten hebben gegeven op de vergering der social-democraten in den Pruisischen landdag om voor de machtigingswet te stemmen. 19 Mei 1933 wijst hier op. Het deel der Deutsche rijksdagfractie, dat zich achter Hitler heeft geschaard, telt er geen, die dit historische „J'accuse“ heeft aangedurfd, zoals men in het algemeen in Duitschland op het oogenblik tevergeefs zal zoeken naar mannen als Jaurès, Jaurès of Matteotti. Wij beseffen zeer wel, dat hiervoor in de tegenwoordige omstandigheden heldenmoed en doodsverachting noodig zijn. Doch het minste, wat men van de aanwezigen had mogen verwachten was, dat zij zich althans zouden onthouden van het meedoen aan deze nationaal-socialistische comédie. Wegblijven zou ongewild hebben betekend de voortzetting van een ongekende lastercampagne tegen de partij, misschien wel vervolging van haar voornaamste leiders onder beschuldiging van landverraad, doch er zijn reeds zooveel stroomen van leugens over de partij heengegaan, dat dit er nog wel bij had gekund. Het zou in elk geval beter zijn geweest dan den schijn op zich te laden van mee te huilen met de wolven in het bosch. Dat de Internationale hier tegen sporing zijn om te volharden in hun onafhankelijke socialisten in Duitschland een aanrekenen op den steun en de bewondering van het socialistische proletariaat niet alleen, maar ook op die van hen in de wereld, voor wie geestelijke vrijheid het kostelijkste bezit is.

Beknopt Litteratuur-Overzicht.

ALGEMEEN.

Max Beer. Allgemeine Geschichte des Sozialismus. Berlin. Verlag für Sozialwissenschaft.

Karl Marx. Das Kapital. Erster Band. Neunte Auflage. Otto Meissners Verlag. Hamburg. 1921.

F. Muckle. Die groszen Sozialisten. I en II. Teubner, Berlin.

Mr. H. P. C. Quack. De socialisten. Personen en stelsels.

P. N. van Kampen en Zoon. 1923.

Congresverslagen der Socialistische Arbeiders Internationale, uitgegeven door het secretariaat der S.A.I. in Zürich. (Fransch, Duitsch en Engelsch). Hamburg (1924), Marseille (1925), Brussel (1928) en Weenen (1931).

Internationale Information. Regelmatige persmededeelingen over de aangesloten partijen bij de S.A.I. door het secretariaat in Zürich (Fransch, Duitsch en Engelsch).

ENGELAND.

M. Beer. A history of British Socialism. Bell and Sons. Londen. 1920.

G. D. H. Cole. A short history of the British Working Class Movement 1789—1927. Allen and Unwin. Londen 1932.

Fr. Engels. Die Lage der arbeitenden Klasse in England. Dietz. Berlin.

Reports of the Annual Conferences of the Labour Party.

Th. Rothstein. Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung in England. Marxistische Bibliothek. Band 11. Verlag für Literatur und Politik. Berlin. 1928.

Sidney en Beatrice Webb. Theorie en practijk van het Britsche vakvereenigingswezen. Vertaald door Henri Polak. A. B. Soep, Amsterdam. 1903.

——— Geschiedenis van het Britsche vakvereenigingswezen. 1894.

FRANKRIJK.

- Emmanuel Berl. La politique et les partis. Editions Rieder. Paris. 1932.
- Léon Blum. Ohne Abrüstung kein Friede. Dietz. Berlin.
- C. Bouglé. Socialismes français. Collection Armand Colin. 1932.
- Oeuvres de Jean Jaurès. (Nieuwe uitgave, waarvan tot dusver verschenen vier deelen). Les éditions Rieder. Paris.
- Paul Louis. Histoire du Socialisme en France de la Révolution à nos jours. Rivière, Paris. 1925.
- David J. Saposs. The Labor Movement in Post-War France. New-York. Columbia University Press. 1931.
- Alexandre Zévaès. Histoire des partis socialistes en France, publiée sous la direction de Alexandre Zévaès. I—XII. Librairie Marcel Rivière. Paris.

DUITSCHLAND.

- Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung, herausgegeben von dr. Carl Grünberg. Leipzig. 1911—1932.
- August Bebel. Uit mijn leven. Amsterdam.
- Eduard Bernstein. Die deutsche Revolution. Verlag Gesellschaft und Erziehung. Berlin.
- Kurt Brandis. Die deutsche Sozialdemokratie bis zum Fall des Sozialistengesetzes. C. L. Hirschfeld Verlag. Leipzig.
- Friedrich Engels. Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie. Stuttgart. 1910. Dietz Nachf.
- Curt Geyer. Der Radikalismus in der deutschen Arbeiterbewegung. Jena. 1923.
- Hugo Haase. Sein Leben und Wirken. J. J. Ottens Verlag. Berlin.
- Das Heidelberger Programm. Dietz. Berlin.
- Jahrbücher der deutschen Sozialdemokratie. Dietz. Berlin.

- Paul Kampffmeyer. Arbeiterbewegung und Sozialdemokratie. Ullstein. Berlin. 1919.
- Paul Lenz. Die Sozialdemokratie, ihr Ende und Glück. Verlag Hirzel. Leipzig. 1916.
- Siegfried Marck. Sozialdemokratie. Pan Verlagsgesellschaft. Berlin.
- Marx en Engels. Het Kommunistisch Manifest. Vertaald door F. van der Goes. N.V. De Arbeiderspers. Amsterdam. 1931.
- Franz Mehring. Karl Marx. Geschiedenis van zijn leven. W. L. en J. Brusse. Rotterdam.
- Franz Mehring. Geschichte der deutschen Sozialdemokratie. Dietz. Stuttgart.
- Hermann Müller. Die November-Revolution. Der Bücherkreis. Berlin.
- Philip Scheidemann. Mémoires eines Sozialdemokraten. Carl Reissner Verlag. 1928.
- Werner Sombart. Sozialismus und soziale Bewegung. Jena. Verlag von Gustav Fischer. 1920.
- De Waarheid over Duitschland. Vertaling van L. J. Kleijn. N.V. De Arbeiderspers. Amsterdam. 1933.
- Die Geschichte des Sozialismus in Einzeldarstellungen. Band 1. I en II. Die Vorläufer des neueren Sozialismus. Door Kautsky, Lafargue, Ed. Bernstein en C. Hugo. Band 3. I en II. Geschichte der deutschen Sozialdemokratie. Door Franz Mehring.

CIJFERMATERIAAL

ENGELAND.

Alg. Verk.	Bestreden zetels	Veroverde zetels	Aantal stemmen
1900	15	2	62.698
1906	50	29	323.195
1910 (Jan.) ..	78	40	505.690
1910 (Dec.) ..	56	42	370.802
1918	361	57	2.244.945
1922	414	142	4.236.733
1923	427	191	4.348.379
1924	514	151	5.487.620
1929	570	287	8.362.594
1931	492	46	6.330.669

		Vakvereenigingen		Soc. Ver.	Total
		Aantal	Leden	Leden	
1900		41	353.070	22.861	375.931
1901		65	455.450	13.861	469.311
1902		127	847.315	13.835	861.150
1903		165	956.025	13.775	969.800
1904		158	855.270	14.730	900.000
1905		158	904.496	16.784	921.280
1906		176	975.182	20.885	996.067
1907		181	1.049.673	22.267	1.071.940
1908		176	1.127.035	27.465	1.154.500
1909		172	1.450.648	30.982	1.481.630
1910		151	1.394.402	31.377	1.425.779
1911		141	1.501.783	31.404	1.533.187
1912		130	1.858.178	31.237	1.889.415
1913		—	—	33.304	—
1914		101	1.572.391	33.230	1.605.621
1915		111	2.053.735	32.838	2.086.573
1916		119	2.170.782	42.190	2.212.972
1917		123	2.415.383	47.140	2.462.523
1918		131	2.960.409	52.720	3.013.129
1919		126	3.464.020	47.270	3.511.290

		Vakverenigingen		Soc. Ver.	Totaal
		Aantal	Leden	Leden	
1920		122	4.317.537	42.270	4.359.807
1921		116	3.973.558	31.760	4.010.361
1922		102	3.279.276	31.760	3.311.036
1923		106	3.120.149	35.762	3.155.911
1924		108	3.158.002	36.397	3.194.399
1925		106	3.337.635	36.235	3.373.870
1926		104	3.352.347	35.939	3.388.286
1927		97	3.238.939	54.676	3.293.615
1928		91	2.025.139	52.060	2.077.199
1929		91	2.044.279	58.669	2.102.948
1930		89	2.011.484	58.213	2.069.697

FRANKRIJK.

	Aantal leden
1918.....	15.827
1919.....	133.277
1920.....	179.787
1921.....	50.449
1922.....	49.174
1923.....	50.496
1924.....	72.659
1925.....	111.276
1926.....	111.368
1927.....	98.034
1928.....	109.892
1929.....	119.519
1930.....	125.563
1931.....	130.884
1932.....	137.684

DUITSCHLAND.

VERKIEZINGEN NAT. VERGADERING EN RIJKSDAG.

	Stemmen in 1000.						
	19-1-19	1920-22	4-5-24	7-12-24	20-3-28	14-4-30	30-7-32
Nat. Soc.	—	—	1.918	908	810	6.407	13.779
D. soc. ...	—	—	333	159	46	—	—
D. nation.	3.121	4.249	5.696	6.209	4.382	2.458	2.197
Chr. soc.	—	—	—	—	—	870	364
Landbond	—	—	575	500	200	194	97
Landvolk	—	—	—	—	128	—	—
Volksrecht	—	—	—	—	483	271	47
D. Volksp.	1.346	3.919	2.694	3.051	2.680	1.577	456
Chr. boeren	—	—	—	—	582	1.108	36
Hannoveran.	77	319	320	263	196	167	47
Ec. partij	275	219	694	1.006	1.397	1.362	147
D. boeren	—	—	—	—	481	339	157
B. Volksp.	—	1.239	947	1.135	946	1.059	1.203
Centrum	5.980	3.845	3.914	4.121	3.712	4.117	4.580
Staatspartij	5.642	2.334	1.655	1.921	1.506	1.322	573
Soc. Dem.	11.509	6.104	6.009	7.886	9.153	8.576	7.960
Onafh. Soc.	2.317	5.047	235	99	21	12	—
Comm. partij	—	589	3.693	2.712	3.265	4.800	3.570
And. partijen	132	332	597	340	766	519	119

PERCENTAGES.

	19-1-'19	1920-'22	4-5-'24	7-12-'24	20-5-'28	14-9-'30	31-7-'32
Nat. Soc.	—	—	6.6	3.0	2.6	18.3	37.3
D. nationalen	10.3	15.1	19.5	20.5	14.2	7.0	5.9
D. Volksp.	4.4	13.9	9.2	10.1	8.7	4.5	1.2
Ec. partij	0.9	0.8	2.4	3.3	4.5	3.9	0.4
B. Volksp.	—	4.5	3.2	3.7	3.1	3.0	3.2
Centrum	19.7	13.6	13.4	13.6	12.1	11.8	12.4
D. Staatsp.	18.6	8.3	5.7	6.3	4.9	3.8	1.0
Soc. Dem.	37.9	21.6	20.5	26.0	29.8	24.5	21.6
Onafh. Soc.	7.6	17.9	0.8	0.3	0.1	0.0	—
Comm. partij	—	2.1	12.6	9.0	10.6	13.1	14.3
Totaal	99.4	97.8	93.9	95.8	90.6	89.9	97.3

ZETELS.

	19-1-'19	1920-'22	4-5-'24	7-12-'24	20-5-'28	14-9-'30	31-7-'32
Nat. soc.	—	—	32	14	12	107	230
D. soc.	—	—	4	—	—	—	—
D. nation.	44	71	95	103	73	41	37
Chr. soc.	—	—	—	—	—	14	3
Landbond	—	—	10	8	3	3	2
Landvolk	—	—	—	—	2	—	—
Volksrecht	—	—	—	—	2	—	1
B. Volksp.	19	65	45	51	45	30	7
Boeren	—	—	—	—	10	23	—
Hannover.	1	5	5	4	3	3	—
Ec. partij	4	4	10	17	23	23	2
D. boeren	—	—	—	—	8	6	2
B. Volksp.	—	21	16	19	16	19	22
Centrum	91	64	65	69	62	68	75
D. Staatsp.	75	39	28	32	25	20	4
Soc. Dem.	165	102	100	131	153	143	133
Onafh. Soc.	22	84	—	—	—	—	—
Comm. partij	—	4	62	45	54	77	89
Overigen	2	—	—	—	—	—	1
Totaal aantal	423	459	472	493	491	577	608

VERKIEZINGEN 6 NOVEMBER 1932.

	stemmen	pct	zetels
Nationaal-socialisten	11.737.000	33.1	194
Duitsch-nationalen	3.131.000	8.8	52
Christelijk-socialen	413.000	1.2	5
Landbond	105.000	0.3	2
Duitsche Volkspartij	661.000	1.9	11
Economische partij	110.000	0.3	1
Boeren	149.000	0.4	3
Beiersche Volkspartij	1.097.000	3.1	20
Centrum	4.230.000	11.9	70
Duitsche Staatspartij	339.000	1.0	2
Sociaal-democraten	7.251.000	20.4	121
Communistische partij	5.980.000	16.9	100
Anderen	266.000	0.7	1
Totaal	35.469.000	100.0	584

VERKIEZINGEN 5 MAART 1933.

	stemmen	pct	zetels
Nationaal-socialisten	17.277.185	43.9	288
Sociaal-democraten	7.181.633	18.3	120
Communisten	4.848.079	12.3	81
Centrum	4.424.905	11.2	73
Strijdfrent zwart-wit-rood ..	3.836.752	8.0	50
Beiersche volkspartij	1.073.552	2.7	13
Duitsche volkspartij	432.312	1.1	5
Chr. Soc. volksdienst	383.969	1.0	1
Duitsche staatspartij	334.232	0.9	1
Duitsche boerenpartij	114.048	0.3	1
Wijnbouwers	83.839	0.2	1
Duitsch Hannoveranen	47.743	0.1	1
Andere lijsten	5.066	0.0	0
			583

KABINETTEN SEDERT DE REVOLUTIE VAN 1918.

Kabinet	Aantal ministers	Van hen waren	
		burg.	soc.-dem.
1. Scheidemann	16	10	6
2. Bauer I	13	6	7
3. Bauer II	14	7	7
4. H. Müller I	14	7	7
5. Fehrenbach	13	13	—
6. Wirth I	13	9	4
7. Wirth II	13	8	5
8. Cuno	14	14	—
9. Stresemann I	14	9	5
10. Stresemann II	12	8	4
11. Marx I	12	12	—
12. Luther I	12	12	—
13. Luther II	11	11	—
14. Marx II	11	11	—
15. Marx III	11	11	—
16. H. Müller II	11	7	4
17. H. Müller (Reconstructie)	12	8	4
18. Brüning	12	12	—
19. Von Papen	11	11	—
20. Von Schleicher	11	11	—
21. Hitler	—	—	—

In 14 jaar hebben sociaal-democraten slechts 61½ maand aan burgerlijke coalitie-regeeringen deelgenomen. Van deze 61½ maand hadden de sociaal-democraten 3½ maand de meerderheid, 58½ maand waren zij in de minderheid. Van deze 14 jaar werd bijna 9 jaar door een zuiver burgerlijke regeering tegen de sociaal-democraten geregeerd. Van 250 ministers waren 53 sociaal-democraten, 197 burgerlijken.

den weg te ruimen, die in den laatsten tijd waren ontstaan. Het socialisme, zooals dit wordt vertegenwoordigd door de sociaal-democratische partij van Duitschland, blijft democratisch en internationaal.¹⁾

De *Internationale Information*, uitgegeven door het secretariaat der Socialistische Arbeiders Internationale, waaraan dit bovenstaande is ontleend, publiceert eveneens een uittreksel van de in bedoelde rijksconferentie door Otto Wels gehouden rede. Dit uittreksel volgt hier in extenso.

Nameloos leed is in de afgelopen weken over talloze sociaal-democratische partijgenooten en functionarissen gekomen. Maar dit persoonlijk leed betekent niets in verhouding tot de ramp, die de geheele arbeidersbeweging heeft getroffen. Het is begrijpelijk, dat men thans in de eerste plaats vraagt naar het waarom en het hoe van dit ongeluk en dat de oorzaken eveneens worden gezocht in de persoonlijke mislukking van enkelingen. Waar van persoonlijke mislukking sprake is, zullen de consequenties moeten worden getrokken. Doch het zou kortzichtig zijn de oorzaken alleen te zoeken in fouten van enkelingen. Wie de dingen zoo beschouwt en wie gelooft, dat alles thans uitstekend in orde zou zijn, indien men slechts naar zijn raad had geluisterd, onderschat de diepe krachten, die ten grondslag liggen aan dit wereldgebeuren. Het was de arbeidersklasse zelf, die niet was opgewassen tegen de ontzaglijke problemen van den tijd, die zich liet uiteenscheuren, toen eenheid was geboden.

De sociaal-democratie heeft sedert 1918 geweldige prestaties op haar rekening. Zij heeft niets te verloochenen of af te zweren. De economische crisis van de wereld heeft haar voor een taak gesteld, die een andere macht ter wereld evenmin heeft kunnen oplossen. Wij weten als wetenschappelijk geschoolde socialisten, dat er geen universeel middel tegen de werkloosheid is en dat de hervorming van het economisch leven tot verstandiger mogelijkheden voor de menscheit alleen na langdurigen en moeilijken strijd valt

¹⁾ *Internationale Information*. No. 24, 6 Mei 1933.

te bereiken. Maar de groote massa van de lijdende menscheid was van een wetenschappelijk inzicht niet gediend, zij begreep niet onze nuchtere, zakelijke en geleidelijke politiek. Hierdoor kreeg het nationaal-socialisme zijn groote kansen, die wij hebben onderschat. Wij hebben ons getroost met het parool: „Deutschland is geen Italië“. Wij mogen thans niet in de omgekeerde fout vervallen en ons overgeven aan het fatalistisch geloof, dat zich nu in Deutschland alles zal herhalen, wat ook in Italië is gebeurd. Een verandering is noch te verwachten van den onvermijdelijken gang van het economisch leven, noch van de buitenlandsche politiek. Evenwel heeft het nationaal-socialisme het niet in zijn macht een einde te maken aan de economische wereldcrisis voor Deutschland of de gevolgen van den verloren oorlog voor de buitenlandsche politiek op te heffen.

Er is geen sprake van een belangrijke beterschap in het economisch leven. De tendenzen naar beterschap en verslechting loopen door elkaar. Tegenover de drijfkracht, die uitgaat van het uitvoeren van openbare werken, staan economische en politieke hindernissen van allerlei soort. Een mogelijke beterschap kan slechts zeer langzaam komen. Het Amerikaansche dollar-experiment is een nieuwe bron van onrust en bemoeilijkt de ontwikkeling van het internationale handelsverkeer. De wanhoop over den graad van de kapitalistische crisis bevordert de neiging tot experimenten op het terrein van de financieele politiek. Daardoor krijgt men geen voorsprong. Het overwinnen van de crisis wordt er slechts door bemoeilijkt. Het proces van herstel zal des te langzamer gaan, naarmate het meer wordt bemoeilijkt door politieke onrust in de wereld.

Op het gebied van de buitenlandsche politiek is de toestand allesbehalve rooskleurig. Deutschland is in de wereld geïsoleerd, zooals het dit was tijdens den wereldoorlog. De haat, die toen tegen Deutschland opstak, heeft het de nederlaag bezorgd en het den geweldvrede van Versailles opgedrongen. Wij hebben alles gedaan om dezen haat te doen

INHOUD

	Pag.
Voorwoord	5
 I. ENGELAND	
Voorloopers; Robert Owen	7
Chartisme; strijd voor het algemeen kiesrecht ..	22
Zelfstandige politieke actie; oprichting I.L.P. en Arbeiderspartij	28
De oorlogsjaren; eerste partijprogram; eerste Arbeidersregeering	43
Het program van 1928	57
Tweede Arbeidersregeering	69
De ondergang der I.L.P.	77
 II. FRANKRIJK	
Voorloopers; de zaak-Dreyfus; het geval-Mille- rand; eenheid	92
In den oorlog; de scheuring van Tours	106
Ministerialisme	128
Actie voor algemeene ontwapening	140
 III. DUITSCHLAND	
Voor en tijdens den oorlog	147
De November-revolutie	175
Coalitie-politiek	186
Begin der contra-revolutie	218
Naschrift	242
Beknopt litteratuuroverzicht	264
Cijfermateriaal	267

INHOUD

	Pag.
Voorwoord	5
I. ENGELAND	
Voorloopers; Robert Owen	7
Chartisme; strijd voor het algemeen kiesrecht ..	22
Zelfstandige politieke actie; oprichting I.L.P. en Arbeiderspartij	28
De oorlogsjaren; eerste partijprogram; eerste Arbeidersregeering	43
Het program van 1928	57
Tweede Arbeidersregeering	69
De ondergang der I.L.P.	77
II. FRANKRIJK	
Voorloopers; de zaak-Dreyfus; het geval-Mille- rand; eenheid	92
In den oorlog; de scheuring van Tours	106
Ministerialisme	128
Actie voor algemeene ontwapening	140
III. DUITSCHLAND	
Voor en tijdens den oorlog	147
De November-revolutie	175
Coalitie-politiek	186
Begin der contra-revolutie	218
Naschrift	242
Beknopt litteratuuroverzicht	264
Cijfermateriaal	267